

PAWEŁ GLUGLA

INWIGILACJA I KOMUNISTYCZNE REPRESJE WOBEC WADOWICKIEGO KOŚCIOŁA NA PODSTAWIE WYBRANYCH DOKUMENTÓW SŁUŻBY BEZPIECZEŃSTWA Z 1961 ROKU

1. WPROWADZENIE

Sięganie po materiały wytwarzane dziesięcioleciaми przez komunistyczne organy bezpieczeństwa w Polsce i prezentacja ich szerokiemu gronu odbiorców z ich odpowiednim komentarzem wydaje się być celowe i pouczające. Ma ono wiele pozytywnych aspektów. Z jednej strony pozwala na zapoznanie się z dokumentami, które przez cały okres PRL-u posiadały klauzulę tajności, a więc niedostępności dla przeciętnego obywatela, z drugiej obrazuje ogrom zła, jakie wyrządzano Kościołowi katolickiemu w Polsce, a także poszczególnym duchownym i osobom świeckim. Na owe dokumenty policji politycznej warto spojrzeć w sposób krytyczny, zachowując przy ich ocenie i interpretacji ostrożność, staranność oraz obiektywizm przy zapoznawaniu się z opisywanymi w nich wydarzeniami, sytuacjami i osobami. Należy mieć na uwadze ówczesne realia i uwarunkowania polityczne tak wewnętrzne, lokalne na tle wydarzeń ogólnokrajowych, jak i zewnętrzne -międzynarodowe. Wbrew pozorom nie jest to łatwe i proste. Niejednokrotnie obiektywizm przesłaniany i zastępowany może być reakcjami emocjonalnymi, zarówno autora danego dokumentu, jak i sięgającego po latach po nie czytelnika. Wówczas dochodzić może do zniekształceń realności i wyciągania jednostronnych, zbyt pochopnych, ogólnikowych wniosków. Wystrzegać się należy bowiem specyficznego i stereotypowego, jednostronnego myślenia reprezentowanego przez aparat bezpieczeństwa. Analizując dokumenty wytworzone przez policję polityczną, zawsze trzeba pamiętać, kto je wytwarzał, na podstawie jakich materiałów, informacji, kiedy, w jakich warunkach i okolicznościach, w jakim celu były pisane i komu miały one służyć. Sprawa zasadnicza – należy mieć na uwadze fakt, że nie zawsze w dokumentach SB pojawiała się obiektywna

prawda. Nierzadko pewne informacje z różnych powodów były przeinaczane, koloryzowane, zniekształcane, pomijane bądź wyolbrzymiane, jak również naginane do istniejącej sytuacji, osób i wydarzeń. Przyjmowanie więc wszystkiego, co wytworzyła „bezpieka” za pewnik, jest zasadniczym błędem. Materiały historyczne, a zwłaszcza wytworzone przez aparat represji, należy zawsze konfrontować z innymi źródłami tak proveniencji kościelnej, jak i świeckiej.

W poprzednim roczniku „Wadovian” z 2016 r. opublikowany został artykuł mojego autorstwa *Charakterystyka wadowickiego Kościoła w raporcie Służby Bezpieczeństwa z 1960 r.* Nakreśliłem w nim dzieje aparatu represji w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem wadowickiej „bezpieki” oraz opublikowany został dokument wytworzony przez Służbę Bezpieczeństwa, noszący tytuł: *Sprawozdanie z pracy operacyjnej po linii kleru Referatu Służby Bezpieczeństwa KP MO w Wadowicach z 7 lipca 1960 r.*

W poniższym artykule pragnę kontynuować prezentację dokumentów tejże proveniencji, które znalazły swoje miejsce po zlikwidowanej Służbie Bezpieczeństwa w Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Krakowie (AIPN Kr), a dotyczących wadowickiego Kościoła katolickiego. Wiele informacji ogólnych – tak co do instytucji, jak i miejsca oraz osób, znalazły swoje odzwierciedlenie w poprzednim tekście z 2016 r. Uzupełnieniem niech będzie statystyka funkcjonariuszy zatrudnionych w organach bezpieczeństwa, w związku z wejściem w życie z dniem 1 stycznia i 1 października 2017 r. ustawy dezubekizacyjnej, która, jak podają wiarygodne źródła, objęła w Polsce prawie 39 tys. resortowych emerytów, rencistów i ich rodzin¹. Nadto warto wspomnieć o Urzędzie do Spraw Wyznań, którego agenda jako referat znajdował się również w Powiatowej Radzie Narodowej w Wadowicach². Gwoli ścisłości należy zaznaczyć, że działania Służby Bezpieczeństwa były zlecane przez PZPR. „Bezpieka” nazywana była przedłużonym ramieniem PZPR. Partia inicjowała, zlecała, a SB była wykonawcą oraz strażnikiem ludowej „demokracji”.

Poniżej przedstawiony został w dwóch dokumentach Służby Bezpieczeństwa z 1961 r. obraz Kościoła katolickiego w dekanacie wadowickim. Dokumenty te wytworzone były głównie na podstawie uzyskanych relacji i donosów od tajnych współpracowników „bezpieki”. Szczególnie cenne dla organów bezpieczeństwa były

¹ Ustawa obniża emerytury i renty za okres „służby na rzecz totalitarnego państwa” od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r. (w połowie 1990 r. powstał UOP). Zob. Ustawa z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin, Dz. U. RP z 2016, poz. 2270.

² Zob. *Struktury kompetentnych władz państwowych zajmujących się Kościołem w województwie krakowskim*, w: P. Mardyla, ks., *Duszpasterstwo w czasach stalinowskich*, Kraków 2009, s. 29-39.

informacje pochodzące z wewnątrz Kościoła, a więc bezpośrednio od samych duchownych, którzy czasami dawali się uwikłać w agenturalną współpracę. Uzyskiwane dane były przez organy bezpieczeństwa konfrontowane pod kątem ich wiarygodności i oceniane w kierunku operacyjnej przydatności³. Każde przedsięwzięcie duszpasterskie, jak i prywatne życie duchowieństwa były w kręgu zainteresowania bezpieki. Służba Bezpieczeństwa interesowała się wszystkim, ponieważ wszelkie uzyskane informacje mogły być wykorzystywane przeciw duchownym na różne sposoby i to nawet po wielu latach. Nawet nieistotna, wydawałoby się, informacja przekazana bezpiece, mogła być wykorzystana operacyjnie⁴.

2. FUNKCJONARIUSZE ORGANÓW BEZPIECZEŃSTWA

Dokumenty wytworzone przez organy bezpieczeństwa PRL stanowią cenną spuściznę do badań między innymi nad inwigilacją i represjami ówczesnej władzy „ludowej” wobec Kościoła katolickiego w Polsce zarówno wobec duchowieństwa, jak i wiernych.

Aparat bezpieczeństwa Polski Ludowej rozwijał się niezwykle dynamicznie, zwłaszcza w pierwszych latach jej istnienia. Do 1953 r. odnotowywano stały wzrost liczby funkcjonariuszy. W grudniu 1945 r. było ich 24 tys., a w 1953 r. już 33 200⁵. Po 1956 r. doszło do redukcji etatów w „bezpiece”⁶. Redukcja ta była znaczna, ogółem od 1 listopada 1956 r. do kwietnia 1957 r. zwolniono 9057 funkcjonariuszy, co stanowiło 38 proc. stanu osobowego organów bezpieczeństwa. Należy podkreślić, że w latach 1957-1959 powtórnie przyjęto do służby w SB 1119 funkcjonariuszy zwolnionych w wyniku redukcji. Głównymi motywami ich powrotu były zdecydowanie gorsze zarobki w nowych miejscach pracy oraz okazywana im tam niechęć⁷. W 1973 r. w SB

---

³ Zob. AIPN BU, 2386/30328, Zarządzenie nr 0121/60 Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 2 lipca 1960 r. w sprawie nowych przepisów o podstawowych środkach i formach pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa. Instrukcja nr 03/60 z dnia 2 lipca 1960 r. o podstawowych środkach i formach pracy operacyjnej Służby Bezpieczeństwa, Warszawa, MSW, 1960.

⁴ A. Szymanowski, *Polityka władz komunistycznych wobec Kościoła rzymskokatolickiego na Dolnym Śląsku w latach 1960–1966*, praca doktorska, PWT Wrocław 2009, mps, s. 60.

⁵ Szerzej: *Ludzie bezpieki w walce z Narodem i Kościołem. Służba Bezpieczeństwa w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1944–1978 – Centrala*, red. M. Piotrowski, Lublin 2000; L. Pawlikowicz, *Tajny front zimnej wojny. Uciekinierzy z polskich służb specjalnych 1956–1964*, Warszawa 2004.

⁶ Był to okres tzw. „odwilży” politycznej w Polsce. W 1956 r. doszedł w Polsce do władzy uprzednio odsunięty Władysław Gomułka. Doszło m.in. do uwolnienia z więzień i internowań części więźniów politycznych i duchowieństwa, w tym kard. Stefana Wyszyńskiego. Pozorna liberalizacja szybko okazała się w wielu dziedzinach życia uludą. J. Żurek, *Kościelny październik '56*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2006, 10(69), s. 69–82.

⁷ H. Dominiczak, *Organy bezpieczeństwa PRL 1944–1990. Rozwój i działalność w świetle dokumentów MSW*, Warszawa 1997, s. 128.

pracowało 14 992 osoby, w późniejszym czasie liczebność kadr SB stopniowo rosła, osiągając w maju 1975 r. 15 070 osób, a dziesięć lat później w 1985 r. już 23 634 osoby⁸. Liczba funkcjonariuszy w resorcie wzrosła w czasie stanu wojennego, natomiast zmniejszyła się w czasie transformacji ustrojowej i wynosiła w 1988 r. 7821 osób⁹.

a) Wydział IV Służby Bezpieczeństwa Komendy Wojewódzkiej MO w Krakowie

Z początkiem lat 60. XX w. w Wydziale IV SB KW MO w Krakowie, który nadzorował podległe referaty SB na terenie województwa krakowskiego, w tym również i wadowicki, pracowało 27 osób zajmujących się zagadnieniami wyznaniowymi, w tym Kościołem katolickim. Szefem Wydziału IV był mjr Zygmunt Gliński, a jego zastępcami mjr Zbigniew Faryna i kpt. Stefan Tyrpa. Kierownikiem Grupy I był por. Józef Biel, który kierował ośmiuosobowym zespołem. Kierownikiem Grupy II był natomiast kpt. Paweł Lebieź. W Wydziale IV pracowali poza nimi jako starsi oficerowie operacyjni: kpt. Józef Chojnacki, por. Henryk Król, ppor. W. Kupka i por. Tadeusz Pączek oraz oficerowie operacyjni: plut. J. Frydrych i s. sierż. W. Biel oraz sierż. R. Surma, który został zwolniony z pracy w dniu 31 grudnia 1962 r. Grupą III kierował por. Józef Schiller, którego wspomagał ppor. S. Malik, a Grupą IV – kpt. D. Dudek, współpracowało z nim dwóch oficerów operacyjnych. W sekretariacie Wydz. IV pracowały: E. Gaździk (sekretarka) i M. Bachulska (maszynistka), a jako kierowca zatrudniony był J. Chytry¹⁰.

b) Kierownictwo Służby Bezpieczeństwa w Wadowicach

W interesującym nas okresie, czyli w latach 60. XX w., szefem ds. Służby Bezpieczeństwa w randze zastępcy komendanta Komendy Powiatowej Milicji Obywatelskiej w Wadowicach ds. bezpieczeństwa/I zastępcy komendanta ds. SB od 1 I 1957 r. do października 1968 r., a więc ponad 11 lat, był Józef Hendel¹¹ syn Franciszka i Marii, urodzony 26 VI 1926 r. w Czernichowie, zmarły 31 VIII 1996 r.

---

⁸ Por. *Aparat Bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza, t. II 1956-1975*, red. P. Piotrowski, Warszawa 2006, s. 9.

⁹ F. Musiał, *Podręcznik bezpieki, teoria pracy operacyjnej SB w świetle wydawnictw resortowych MSW PRL (1970-1989)*, Kraków 2007.

¹⁰ Zob. J. Marecki, ks., *Karmelici bosy w kręgu zainteresowań aparatu bezpieczeństwa PRL na terenie województwa krakowskiego w świetle zachowanych sprawozdań kierowanych do MBP i MSW w latach 1947-1970*, „Folia Historica Cracoviensia” 2004, vol. 10, s. 255.

¹¹ Zob. *Aparat Bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza, t. II 1956-1975, op. cit.*, s. 94.

Jego droga awansowa przedstawia się następująco: starszy sierżant podchorąży – 16 IX 1945 r., chorąży – 31 X 1946 r., podporucznik – 1 I 1949 r., porucznik – 22 VII 1951 r., kapitan – 22 VII 1954 r., major MO – 22 VII 1962 r.¹² Przebieg jego służby w porządku chronologicznym wyglądał następująco: od 1 II 1945 r. był wartownikiem MUBP w Krakowie, następnie słuchaczem Centralnej Szkoły MBP w Łodzi (brak konkretnego czasokresu). Od 16 IX 1945 r. pozostawał w dyspozycji kierownika WUBP w Białymstoku. 11 X 1945 r. został młodszym referentem PUBP w Grajewie. Od 15 II 1946 r. awansował tamże na referenta, a 15 X 1946 r. na starszego referenta. Od (30 VII nominowany) – faktycznie od 1 X 1947 r. był referentem Referatu V PUBP w Grajewie. Ponownie został wysłany na szkolenie – od 12 I do 21 II 1948 r. był słuchaczem Kursu Aktywu Powiatowego w Centrum Wyszkozenia MBP w Legionowie, po czym starszym referentem przy Kierownictwie PUBP w Grajewie. Z kolei od 1 VIII 1950 r. słuchaczem Rocznej Szkoły Oficerskiej w Centrum Wyszkozenia MBP w Legionowie. Od 20 IX 1950 r. pozostawał w dyspozycji szefa WUBP w Białymstoku. Kolejno – od 8 VIII do 1 IX 1951 r. starszym referentem przy Kierownictwie PUBP w Ełku. Od 1952 r. zaczął karierę kierowniczą w organach bezpieczeństwa, awansując od 1 III t. r. na zastępcę szefa PUBP w Ełku, a następnie od 1 VII 1952 r. pełnił tamże obowiązki szefa PUBP, a 1 II 1954 r. został szefem tegoż urzędu. W związku ze zmianą nomenklatury w całym resorcie bezpieczeństwa od 1 IV 1955 r. był kierownikiem PUdsBP w Ełku. Od 15 X 1955 r. pełnił funkcję kierownika PUdsBP w Sokółce. Po polskich perturbacjach i „odwilży” od 31 XII 1956 r. pozostawał w dyspozycji kierownika WUdsBP w Krakowie. Dnia 1 I 1957 r. awansował na zastępcę komendanta powiatowego MO ds. Bezpieczeństwa /pierwszy zastępca komendanta powiatowego MO ds. SB w Wadowicach/, gdzie był szefem „bezpieki” przez ponad 12 lat. Od 1 V 1969 r. pozostawał w dyspozycji komendanta wojewódzkiego MO w Krakowie. Z dniem 30 VI 1969 r. został zwolniony z resortu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych¹³. Jego kontakty z resortem nie zostały zakończone, bowiem według zachowanych materiałów archiwalnych o sygn. IPN Ka 0025/381 oraz IPN Kr 00141/261 Józef Hendel został zarejestrowany w dniu 11 XI 1978 r. przez Wydział III KW MO w Bielsku-Białej w Wydziale „C” jako rezydent o pseudonimie „Celim”. Pozyskany został do współpracy z SB w dniu 21 II 1978 r. w celu obsługiwanania sieci tajnych współpracowników (TW) w obiek-

---

¹² AIPN Ka 0238/174, Karty ewidencyjna i przebieg służby Józefa Hendla; IPN Kr 0162/216, Karta osobowa J. Hendla.

¹³ Zob. W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, M. Wenklar, *Ludzie bezpieki województwa krakowskiego. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w województwie krakowskim. Informator personalny*, Kraków 2009, s. 277-278.

---

tach: „Femina” w Andrychowie i „Kombinat” w Chełmku (miał po 6 tajnych TW) za wynagrodzeniem. Współpracę z Hendlem zakończono ponad półtorarocznym okresie w dniu 8 X 1979 r. z powodu braku jego zaangażowania i efektywności pracy jako rezydenta i nieprzestrzegania zasad pracy z TW¹⁴.

3. AGENTURA

Nie można zapomnieć o licznej rzeszy różnej kategorii agentów UB/SB, donoszących między innymi na duchowieństwo i wiernych Kościoła katolickiego w Polsce¹⁵. W 1953 r. odnotowano największą liczbę tajnych współpracowników Resortu Bezpieczeństwa/Spraw Wewnętrznych ponad 85 tys. osób. W tym samym 1953 r. funkcjonowało w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego aż 21 departamentów i różnego typu „biur”. Można więc stwierdzić, że „lwia część” dochodu narodowego przeznaczana była na działalność resortu bezpieczeństwa, który między innymi zwalczał opozycję antykomunistyczną, w tym również Kościół katolicki. W latach 1952/1953 przystąpiono do decydującego uderzenia mającego złamać Kościół. Za kratami aresztów i więzień znalazło się około tysiąca kapłanów, nie wyłączając Prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego¹⁶. Przystąpiono do rozbijania tych diecezji, które najbardziej przeciwstawiły się sowietyzacji. Solą w oku komunistów była archidiecezja krakowska. Głośny był proces kurii krakowskiej¹⁷. Głównym celem procesu było przedstawienie Kościoła katolickiego jako agentury Watykanu, a duchownych krakowskich jako szpiegów państw zachodnich. Jednocześnie chodziło o skompromitowanie środowisk emigracyjnych. Prawdziwe zarzuty mieszały się z wymagowanymi, fakty z fikcją, a dowody z wyobrażeniami. Należy zaznaczyć,

¹⁴ *Aparat Bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza t. I. 1944-1956*, red. K. Szważyk, Warszawa 2005, s. 112, 114, 116; *Aparat Bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza t. II. 1956-1975*, red. P. Piotrowski, Warszawa 2006, s. 94.

¹⁵ Zagadnieniu temu przyjrzał się bliżej P. Skibiński. Zob. Idem, *Infiltracja komunistycznych służb specjalnych w polskim Kościele – co już wiemy? Informacja na temat stanu badań*, „Teologia Polityczna” 2003-2004, nr 1, s. 57-70.

¹⁶ Zob. J. W. Wysocki, *Osaczenie Prymasa. Kardynał Stefan Wyszyński jako „podopieczny” aparatu bezpieczeństwa w latach 1953-1956*, Warszawa 2002.

¹⁷ Proces przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Krakowie rozpoczął się 21 stycznia 1953 r. i trwał do 27 stycznia 1953 r. Ostatecznie uznano oskarżonych za agentów wywiadu amerykańskiego bądź członków siatki szpiegowskiej. Sąd skazał na karę śmierci Edwarda Chachlicę, Michała Kowalika i ks. Józefa Lelię. Pozostałych trzech kapłanów i Stefanię Rospond na kary od 6 lat do dożywocia. Orzeczonych kar śmierci nie wykonano – wyroki zostały zamienione decyzją Rady Państwa z 18 sierpnia 1953 r. na karę dożywotniego więzienia. Zob. M. Lasota, F. Musiał, *Kościół zraniony (3). Śledztwo oraz proces księdza Lelity i innych*, w: *Partia z narodem, naród z Kościołem*, red. F. Musiał, J. Szarek, Kraków 2008, s. 68-69.

że permanentnie inwigilowano duchownych, a pośród nich ówczesnego biskupa sufragana Karola Wojtyłę¹⁸. Jak trafnie skonstratował po latach kard. Stefan Wyszyński: *wielką zasługą Kościoła jest fakt, iż trwał on ciągle, zarówno w doli i niedoli narodu polskiego. Kiedy państwo nie przychodziło z pomocą udręczonemu narodowi, wtedy niejako go wyręczał, czy wręcz zastępował, zwłaszcza w wymiarze religijnym, w swoim posłannictwie nadprzyrodzonym. W takich momentach Kościół pozostawał jedynym ośrodkiem wewnętrznej więzi między obywatelami, broniąc społeczeństwo polskie przed całkowitym zniewoleniem, umacniając trwałość łączącej je więzi i dając siłę niezbędną do przetrwania ciężkiego okresu*¹⁹.

4. RAPORTOWANIE O „WROGIEJ DZIAŁALNOŚCI” KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Zgodnie z obowiązującymi w komunistycznej Polsce dyrektywami resortowymi każda jednostka bezpieczeństwa miała obowiązek raportować do jednostki nadrzędnej o sprawach wchodzących w zakres między innymi zagadnień wyznaniowych. Każdy Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa zbierał z podległych sobie jednostek powiatowych informacje, raporty i meldunki, z których dokonywał zbiorczego meldunku do ministerstwa (w zależności od wagi problemu – bądź do samego ministra, wiceministrów lub dyrektorów departamentów), a także przysyłał do wiadomości innych zainteresowanych organów totalitarnego państwa (np. PZPR, prokuratury, przewodniczących rad narodowych, kierowników urzędu/referatu ds. wyznań, Urzędu ds. Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk itd.). Były to meldunki różnej treści, stylu i częstotliwości. Początkowo na ogół tygodniowe lub dekadowe. Obowiązywała zasada, że w przypadku zdarzeń i spraw nadzwyczajnych należało raportować jednostce nadrzędnej natychmiast.

Z początkiem lat 60. XX w. wszystkie jednostki Służby Bezpieczeństwa na terenie woj. krakowskiego otrzymały pismo zastępcy komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w sprawie przysyłania do naczelnika III Wydziału SB w KW MO w Krakowie miesięcznych szczegółowych sprawozdań o sytuacji i stanie pracy *po zagadnieniach wyznaniowych*. Podano przy tym, na jakie zagadnienia i sprawy należy szczególnie zwrócić uwagę i jak je raportować. Informacja taka winna była zawierać:

---

¹⁸ Zob. *Teczki Wojtyły. Z najnowszej historii Kościoła*, red. C. Wilanowski, Warszawa 1990; M. Lasota, *Donos na Wojtyłę. Karol Wojtyła w teczkach bezpieki*, Kraków 2006.

¹⁹ S. Wyszyński, *Kościół. Naród. Ojczyzna*, Bydgoszcz 1992, s. 39.

- 1) dane o aktualnych przejawach wrogiej działalności, jak: wroga propaganda, nielegalne zgromadzenia i wydawnictwa, obchodzenie przepisów prawa w różnych sprawach, nielegalne budownictwo kościelne i sakralne, próby tworzenia nowych parafii, placówek zakonnych itp.,
- 2) stwierdzone nowe formy i metody pracy duszpasterskiej,
- 3) sposób przekazywania przez hierarchię kościelną zaleceń biskupów, kuriali-
stów i księży dziekanów dla dołowego kleru i jak są one oceniane i przyjmowa-
ne przez kler, jak i w jakim stopniu kler realizuje te polecenia w swojej pracy
duszpasterskiej oraz jakie ta praca daje efekty,
- 4) dane o wewnętrznych stosunkach, np.: tarcia między biskupami a klerem
dołowym, między kurią (kurialistami) a klerem dołowym, klerem świeckim
i zakonnym (zakonnkami), klerem a wiernymi, przyczyny (tło) tych tarć,
- 5) przebieg i tematyka kongregacji dekanalnych,
- 6) stosunek kleru dołowego do aktualnie wydawanych zarządzeń przez władze
państwowe i stopień ich realizacji,
- 7) formy i środki działania SB, jak np. organizowanie przeciwdziałania wrogiej
działalności kleru, wywoływanie lub podniecanie niezadowolenia i tarć, wy-
stępowanie do kolegów orzekających o ukaranie za poszczególne wykrocze-
nia (należało podać dokładny wykaz ukaranych: za co karę mu wymierzono,
w jakiej formie, jaki organ go ukarał itp.).

Zalecano przy tym, aby informacje były przygotowywane krótko, zwięźle i tre-
ściwie. Każda informacja musiała omawiać kolejno zagadnienia: I. Kleru świeckie-
go, II. Kleru zakonnego, III. Aktywu katolickiego łącznie z PAX-em, IV. Świadców
Jehowy i innych wyznań niekatolickich. Oczywiście nadal obowiązywały meldunki
specjalne w sprawach nadzwyczajnych i innych ważnych wydarzeń w terenie oraz
meldunki w sprawie punktów katechetycznych²⁰.

Powyższa ekscerpcja pochodząca z dokumentu proweniencji SB obrazuje za-
gadnienia, które miały istotne znaczenie dla ówczesnych działań operacyjnych or-
ganów bezpieczeństwa wymierzonych przeciw Kościołowi katolickiemu na terenie
województwa krakowskiego, w tym powiatu wadowickiego.

Warto wspomnieć o utworzeniu w dniu 19 kwietnia 1950 r. Urzędu ds. Wy-
znań²¹, który był oficjalnym narzędziem komunistów do walki z Kościołem. Współ-
pracował on z wszystkimi praktycznie ministerstwami na styku państwo-Kościół

---

²⁰ AIPN Kr 039/2, t. 13, Pismo zastępcy komendanta ds. SB KW MO w Krakowie z 14 lutego 1962 r., k. 7-8.

²¹ Powołany został ustawą z 19 kwietnia 1950 r. o zmianie organizacji naczelnych władz państwowych w zakresie gospodarki komunalnej i administracji publicznej, Dz. U. z 1950, nr 19, poz. 156.

(wymienić można przykładowo ministerstwo finansów, oświaty, kultury, obrony narodowej, budownictwa i oczywiście bezpieczeństwa, które przechodziło w PRL transformacje nazewniczo-organizacyjne). Był on centralnym organem administracji wyznaniowej i szybko stał się wraz ze swoimi terenowymi strukturami w postaci wydziałów (referatów) wyznaniowych przy prezydiach wojewódzkich i powiatowych rad narodowych jednym z kilku podmiotów odpowiedzialnych za przygotowywanie i wprowadzanie w życie represji wymierzonych w Kościół katolicki, w tym w duchowieństwo i wiernych²². Referat takowy istniał również w Wadowicach.

5. KOŚCIÓŁ KATOLICKI W DEKANACIE WADOWICKIM

Na przełomie lat 50. i 60. XX w. w dekanacie wadowickim dziekanem był ks. Leonard Prochownik, a notariuszem ks. Adam Bogucki. W tymże dekanacie ogółem było 16 parafii, 16 rządców parafii, 10 księży wikariuszów, 6 innych kapłanów oraz 1 subdiakon²³. Na terenie dekanatu wadowickiego na przełomie lat 50. i 60. XX w. zamieszkiwało ogółem 56985 osób²⁴. Do dekanatu wadowickiego przynależały wówczas następujące parafie:

1. **Andrychów**²⁵ – parafia erygowana przed 1334 r. Kościół konsekrowano w 1721 r. Tytuł kościoła: Św. Macieja Apostoła; patron drugorzędny: M.B. Różańcowa²⁶. Miejscowości i liczba mieszkańców parafii przedstawiały się następująco: Andrychów – 6450 mieszkańców, Roczyny – 2315 mieszkańców, Sułkowice – 2418 mieszkańców, Targanice Dolne – 416 mieszkańców. Łącznie na terenie parafii było 11599 mieszkańców. Do parafii przynależała kaplica parafialna w Ro-

---

²² Por. M. Krawczyk, *Działalność Urzędu do Spraw Wyznań w zakresie tworzenia i obsady stanowisk kościelnych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Seria: Administracja i Zarządzanie” 2013, nr 97, s. 143 nn.

²³ Subdiakon to jeden ze stopni święceń, niższy od diakonatu. W Kościele katolickim tak nazywano duchownego po przejściu pierwszych święceń, które pozwalały na pełnienie funkcji pomocniczych podczas liturgii. 15 sierpnia 1972 r. papież Paweł VI w motu proprio *Ministeria Quaedam* zreformował święcenia niższe w Kościele łacińskim, znosząc część święceń niższych, a także subdiakoniat. Zob. B. Nadolski, *Posługi liturgiczne*, w: *Leksykon liturgii*, Poznań 2006, s. 1203-1205.

²⁴ *Katalog kościołów i duchowieństwa archidiecezji krakowskiej* [dalej: *Katalog kościołów*], Kraków 1958, s. 241.

²⁵ Przed wiekami parafia andrychowska przypisana była do dekanatu zatorskiego. „Andrychów (Jendrychow) - villa, palatinatus Cracoviensis, e. murata, T.E.: s. Mathias Ap. Ecclesia filialis: Wieprz, e. lignea, T.E.: Omnes Sancti”, Zob. J. Szczepaniak, ks., *Najstarsze spisy duchowieństwa archidiecezji krakowskiej*, „Folia Historica Cracoviensis” 2005, vol. 11, s. 263.

²⁶ Archiwum Narodowe w Krakowie, Zespół: 29/279/0 C.K. Komisja Ministerialna dla zniesienia ciężarów gruntowych w Krakowie, Cyrkuł Wadowice. Kościół w Andrychowie. Andrychów (dwór, gmina) Roczyny (gmina), Sułkowice (gmina), Targanice (gmina), Wieprz (gmina, cz. pleb.), sygn. 2050.

czynach, a także dom Zgromadzenia ss. Służebniczek N.M.P. (Starowiejskich). Nadto w Andrychowie istniały następujące szkoły, w których uczono religii: Liceum Ogólnokształcące, Zasadnicza Szkoła Bawełniana, Zasadnicza Szkoła Metalowo-Budowlana, Szk. podst. nr 1 (męska), Szk. podst. nr 2 (żeńska), Szk. podst. nr 3, Szk. podst. w Sanatorium i szkoły podstawowe w Roczynach, Sułkowicach „Łęgu”, Sułkowicach „Bołęcinie”. Proboszczem andrychowskiej parafii od 1923 r. był ks. Klemens Tatar²⁷. Po nim administratorem został ks. Jerzy Dąbrowski, a następnie funkcję tę pełnił ks. dr Stanisław Sikora (święcenia 1938 r.). Wikariuszami współpracownikami byli: ks. Józef Dąbrowski, ur. 1921 r. w Nowym Targu, wyświęcony w 1945 r., wikariuszem tamże od 1957 r.; ks. Andrzej Rogowiec, ur. 1922 r. w Rabce, wyświęcony w 1951 r., wikariuszem w Andrychowie od 1957 r. Katechetami byli: ks. Józef Sanak, ur. 1917 r. w Przeciszowie, wyświęcony w 1941 r., katecheta od 1945 r.; ks. Jan Zachara, ur. 1918 r. w Mokrzkach (diec. tarnowska), wyświęcony w 1943 r., katecheta od 1947 r. W 1961 r. andrychowska parafia otrzymała zakaz korzystania z kaplicy Koświtzkich²⁸ na cmentarzu. Została ona przekazana w użytkowanie Kościołowi Polskokatolickiemu. Wcześniej ks. S. Sikora przeniósł obraz *Święta Rodzina* P. Stachiewicza z cmentarnej kaplicy do kościoła parafialnego. Od kwietnia 1961 r. zamieszkał w Roczynach andrychowski wikary ks. Jan Nowak, co faktycznie stanowiło początek tworzenia nowej parafii. W związku z usunięciem religii ze szkół powstał problem lokalu na katechizację²⁹.

2. **Barwałd** – parafia erygowana przed 1326 r., tytuł kościoła: Św. Erazma Bp M.³⁰ Do parafii przynależne były: Barwałd Dolny – 619 mieszk., Barwałd Górny – 950 mieszk. i Barwałd Średni – 1184 mieszk. Administratorem parafii od 1955 r. był ks. Adolf Stuglik, ur. 1914 r. w Inwałdzie, wyświęcony w 1939 r. Na terenie parafii zamieszkiwało 2753 osób. Nadto przypisana była kaplica parafialna p.w. św. Rozalii w Barwałdzie Górnym. Istniały tam szkoły: Barwałd Dolny: szk. podst. - 7 kl. Barwałd Górny: szk. podst. - 7 kl., Barwałd Średni: szk. podst. - 7 kl.³¹

---

²⁷ Ks. Klemens Tatar, R.M., ur. w 1882 r. w Koźmicach Wielkich, wyświęcony w 1909 r. Zmarł 6 VIII 1959 r.

²⁸ Kaplica grobowa rodziny Koświtzkich została zbudowana na cmentarzu komunalnym w stylu neogotyckim w latach 80. XIX w. przez Józefa Koświtzkiego, następnie cmentarz dzięki Koświtzkim został powiększony. W dniu 1.11.2015 r. bp Roman Pindel przewodniczył na cmentarzu w Andrychowie Eucharystii ku czci Wszystkich Świętych. Podczas liturgii poświęcił odrestaurowaną kaplicę.

²⁹ *Katalog kościołów*, s. 232-233.

³⁰ Barwałd (Barwald) - villa, palatinatus Cracoviensis, e. lignea, T.E.: Assumptio BMV. Zob. J. Szczepaniak, ks., *op. cit.*, s. 262.

³¹ *Katalog kościołów*, s. 233.

3. **Chocznia** – parafia erygowana przed 1355 r. Kościół konsekrowano w 1884 r. Tytuł kościoła: Narodzenia Św. Jana Chrzciciela³². Do parafii przynależne były: Chocznia z 3502 mieszk., Kaczyna – 394 mieszk. Ogólna liczba mieszkańców: 3896. Administratorem parafii do 1951 r. był ks. Adam Bogucki, notariusz dek., ur. 1916 r. w Wieliczce, wyświęcony w 1941 r., a wikariuszem współpracownikiem od 1956 r. ks. Stanisław Mígas, ur. 1931 r. w Kozłicy, wyświęcony w 1956 r. W Kaczynie istniała kaplica parafialna. Na terenie parafii był dom Zgrom. SS. Miłosierdzia Św. Wincen-tego a Paulo oraz szkoły w: Choczni Dolnej - szk. podst. 7 kl.; Choczni Górnej - szk. podst. 4 kl. i Kaczynie - szk. podst. 7 kl.³³

4. **Frydrychowice** – parafia erygowana przed 1326 r.³⁴ Kościół konsekrowano w 1930 r. Tytuł kościoła: ŚŚ. Archaniołów Michała, Gabriela i Rafała³⁵. Do parafii przynależne były: Frydrychowice – 2280 mieszk. i Przybradz – 720 mieszk. Ogólna liczba mieszkańców w całej parafii wynosiła 3000 osób. Nadto istniały kaplice parafialne we Frydrychowicach i Przybradzu, a także Dom Zgrom. SS. Serafitek oraz szkoły: Frydrychowice: Szk. Podst. nr 1 - 7 kl., Szk. Podst. nr 2 (Wielki Dwór) - 7 kl., Przybradz: szk. podst. - 7 kl. Administratorem parafii od 1950 r. był ks. Stanisław Szamota, E. c., ur. 1910 r. w Bohorodczanach (arch. w Lubaczowie), wyświęcony w 1933 r., a wikariuszem współpracownikiem od 1957 r. ks. Stefan Kubień, ur. w 1932 r. w Liszkach, a wyświęcony w 1956 r.³⁶

5. **Inwałd** – parafia erygowana w 1319 r. Kościół konsekrowano w 1756 r. Tytuł kościoła: Narodzenia N.M.P.³⁷ Do parafii przynależne były: Inwałd – 2400 mieszk. i Zagórník – 1400 mieszk. Ogólna liczba mieszkańców to 3800. W Zagórníku istniała kaplica parafialna. Na terenie parafii były szkoły: w Inwałdzie szk. podst. - 7 kl., Zagórníku szk. podst. - 7 kl. Administratorem parafii od 1955 r. był ks. Jan Paniak, E. c., ur. 1902 r. w Jabłonce Orawskiej, wyświęcony w 1928 r., oraz wikariuszem współpracownikiem od 1957 r. ks. Stanisław Kocańda, ur. 1930 r. w Odrowążu, wyświęcony 1956 r.³⁸

---

³² Chocznia - villa, palatinatus Cracoviensis, e. murata, T.E.: s. Joannes Baptista. Zob. J. Szczepaniak, ks., *op. cit.*, s. 262.

³³ *Katalog kościołów*, s. 233-234.

³⁴ Obecnie podawany jest rok 1325. Zob. „Carolus” z 17 lutego 2013, s. 22.

³⁵ Frydrychowice - villa, palatinatus Cracoviensis, e. lignea, T.E.: s. Michaelis Arch. Ecclesia filialis: Przybradz, e. lignea, T. E.: s. Catharina. Zob. J. Szczepaniak, ks., *op. cit.*, s. 262.

³⁶ *Katalog kościołów*, s. 234.

³⁷ Inwałd - villa, palatinatus Cracoviensis, e. murata, T.E.: Nativitas BMV. Zob. J. Szczepaniak, ks., *op. cit.*, s. 263.

³⁸ *Katalog kościołów*, s. 235.

---

6. **Klecza** – parafia erygowana w 1304 r. Kościół konsekrowano w 1910 r. Tytuł kościoła: Św. Wawrzyńca³⁹. Do parafii przynależne były: Klecza Dolna – 1150 mieszk., Klecza Górna – 400 mieszk., Zarębki (część) – 80 mieszk. Ogólna liczba mieszkańców: 1630. Nadto istniała kaplica parafialna w Kleczy Dolnej, dom zakonny XX. Pallotynów (Klecza-Kopiec). Na terenie parafii były szkoły: Klecza Dolna: szk. podst. - 7 kl., Klecza-Zarębki: szk. podst. - 5 kl. Administratorem parafii od 1955 r. był ks. Władysław Stanek, ur. 1914 r. w Krakowie, wyświęcony 1940 r.⁴⁰

7. **Łękawica** – parafia erygowana w 1908 r. Kościół konsekrowano w 1910 r. Tytuł kościoła: Opieka św. Józefa. (Uroczystość odpustowa 1 maja Św. Józefa Robotnika). Liczba mieszkańców: 1100. Na terenie parafii była Szkoła Podst. - 7 kl. Administratorem parafii od 1951 r. był ks. Andrzej Szepieniec, R. M., ur. 1883 r. w Posadzie Dolnej (diec. przemyska), wyświęcony w 1907 r.⁴¹

8. **Nidek** – parafia erygowana w 1313 r. Kościół konsekrowano w 1539 r. Tytuł kościoła: ŚŚ. Szymona i Judy Tadeusza; patron drugorzędny: M.B. Śnieżna⁴². Parafia liczyła 940 mieszkańców. Na jej terenie była 7. klasowa szkoła podst. Administratorem parafii od 1946 r. był ks. Jan Nowak senior, E. c., ur. 1887 r. w Wilamowicach, wyświęcony w 1911 r.⁴³

9. **Ponikiew** – parafia erygowana w 1858 r. Kościół konsekrowano w 1864 r. Tytuł kościoła: Św. Aleksego Wielkiego; patron drugorzędny: M.B. Pocieszenia. Liczyła 1000 mieszkańców. Na terenie parafii była kaplica parafialna p.w. N.M.P. z Lourdes, a także szkoła podst. - 7 kl. Administratorem parafii od 1956 r. był ks. Bogdan Kolińnek, ur. 1917 r. w Krakowie, wyświęcony w 1945 r.⁴⁴

10. **Radocza** – parafia erygowana przed 1328 r. Kościół poświęcono w 1621 r. Tytuł kościoła: Przemienienie Pańskie, patron drugorzędny: M.B. Nieustającej Pomocy. Parafia liczyła 1075 mieszkańców. Była tamże szkoła podst. - 7 kl. Administratorem

---

³⁹ Klecza Górna (Klecza) - villa, palatinatus Cracoviensis, e. lignea, T.E.: s. Laurentius M. Zob. J. Szczepaniak, ks., *op. cit.*, s. 263.

⁴⁰ *Katalog kościołów*, s. 235.

⁴¹ *Katalog kościołów*, s. 236.

⁴² Nidek - villa, palatinatus Cracoviensis, e. lignea, T.E.: ss. Simon et Juda Thaddaeus A Ap. Zob. J. Szczepaniak, ks., *op. cit.*, s. 239.

⁴³ *Katalog kościołów*, s. 236.

⁴⁴ *Katalog kościołów*, s. 236.

parafii od 1956 r. był ks. Władysław Majda, ur. 1921 r. w Mysłenicach, wyświęcony w 1947 r.⁴⁵

11. **Rzyki** – parafia erygowana w 1796 r. Kościół konsekrowano w 1808 r. Tytuł kościoła: Św. Jakuba Ap., patron drugorzędny: M.B. Pocieszenia. Na terenie parafii było 2230 mieszkańców oraz szkoły: Rzyki: szk. podst. - 7 kl., Rzyki-Potrójna: szk. podst. - 7 kl., Rzyki--Jagódki: szk. podst. (pom.) - 4 kl. Administratorem parafii od 1950 r. był ks. Bronisław Michalski, ur. 1913 r. w Kornatowie (diec. chełmińska), wyświęcony w 1940 r.⁴⁶

12. **Targanice** – parafia erygowana w 1938 r. Kościół konsekrowano w 1946 r. Tytuł kościoła: Nawiedzenia N.M.P., patroni drugorzędni: Św. Józef i Św. Anna. Do parafii przynależne były: Targanice – 2000 mieszk., Brzezinka – 600 mieszk., Sułkowice (część) – 400 mieszk. Ogólna liczba mieszkańców to 3000 osób. Na terenie parafii były szkoły: Targanice: szk. podst. - 7 kl., Brzezinka: szk. podst. - 4 kl. Administratorem parafii od 1938 r. był ks. Feliks Budzaszek, E. c., ur. 1900 r. w Liszkach, wyświęcony w 1928 r., a wikariuszem współpracownikiem od 1957 r. ks. Aleksander Windak, ur. 1918 r. w Sierakowie, wyświęcony w 1943 r.⁴⁷

13. **Wadowice** – parafia erygowana w 1328 r. Kościół konsekrowano w 1808 r. Tytuł kościoła: Ofiarowania N.M.P.⁴⁸ Do parafii przynależne były miejscowości: Wadowice – 9140 mieszk., Gorzeń Dolny – 497 mieszk., Gorzeń Górny – 402 mieszk., Hobot (Ponikiew - część) – 150 mieszk., Jaroszowice – 1231 mieszk., Roków – 250 mieszk., Tomice – 1243 mieszk., Zawadka – 552 mieszk. Na terenie parafii łącznie zamieszkiwało 13465 osób.

Na terenie parafii były kaplice parafialne: w Wadowicach 1) na cmentarzu 2) w szpitalu, Gorzeniu Dolnym, Jaroszowicach i Tomicach, a także domy zakonne: OO. Karmelitów Bosych, Zgrom. SS. Albertynek i Zgrom. SS. Nazaretanek. Nadto szkoły – w Wadowicach: Liceum Ogólnokształcące - 10 kl., Technikum Handlowe - 5 kl., Zasadnicza Szkoła Metalowa - 6 kl., Szk. podst. męska - 7 kl., Szk. podst. żeńska - 7 kl., Szk. podst. mieszana - 4 kl., w Gorzeniu Dolnym: szk. podst. - 5 kl., Gorzeniu

---

⁴⁵ *Katalog kościołów*, s. 236-237.

⁴⁶ *Katalog kościołów*, s. 233.

⁴⁷ *Katalog kościołów*, s. 237-238.

⁴⁸ Wadowice - oppidum, palatinatus Cracoviensis, e. murata, T.E.: Assumptio BMV. Ecclesia filialis: Woźniki (Woźniki), e. lignea, T. E. : Assumptio BMV. Ecclesia filialis: Ryczów (Ryczow), e. lignea, T. E. : Exaltatio S. Crucis. Zob. J. Szczepaniak, ks., *op. cit.*, s. 266.

Górnym: szk. podst. - 5 kl., Jarosowicach: szk. podst. - 7 kl., Tomicach: szk. podst. - 7 kl., Zawadce: szk. podst. - 7 kl.

Proboszczem parafii od 1929 r. był ks. Leonard Prochownik, wadowicki dziekan, szambelan papieski, radca Kurii, odznaczony R. M., ur. 1883 r. w Czernichowie, wyświęcony w 1910 r., a wikariuszami współpracownikami byli: ks. Józef Czekaj, ur. 1915 r. w Prusach, wyświęcony w 1942 r., wikariuszem w wadowickiej parafii od 1952 r., ks. Adam Kubiś, ur. 1928 r. w Bukowie, wyświęcony 1953 r., wikariuszem tamże od 1957 r. oraz subdiakon Józef Podbiał⁴⁹. Katechetami byli: ks. Kazimierz Rospond, radca Kurii, R. M., ur. 1883 r. w Liszkach, wyświęcony w 1909 r., katecheta od 1912 r., ks. dr Edward Zacher, R. M., ur. 1903 r. w Jaworznie, wyświęcony w 1927 r., katecheta od 1932 r. Rezydentami natomiast: ks. Tadeusz Włodyga, E. c., ur. 1879 r. w Kętach, wyświęcony w 1904 r., rezydentem od 1933 r. i ks. Jan Paweła, E. c., ur. 1888 r. w Gromcu, wyświęcony w 1914 r., rezydentem od 1948 r.⁵⁰

14. **Wieprz** – parafia erygowana w 1200 r.⁵¹ Kościół konsekrowano w 1890 r. Tytuł kościoła: Wszyscy Święci, patron drugorzędny: św. Anna. Liczba mieszkańców: 3500. Na terenie parafii były szkoły: podst. - 7 kl. i podst. - 4 kl. Proboszczem parafii od 1934 r. był ks. Gustaw Sadowski, E. c., ur. 1887 r. w Skarysławicach (diec. kielecka), wyświęcony w 1910 r., wikariuszem współpracownikiem od 1957 r. ks. Julian Bożek, ur. 1932 r. w Stawach Monowskich, wyświęcony w 1957 r.⁵²

15. **Witanowice** – parafia erygowana przed 1326 r. Kościół konsekrowano w 1663 r. Tytuł kościoła: Św. Mikołaja Bp W.⁵³ Miejscowości przynależne do parafii: Witanowice – 1093 mieszk., Rabka – 680 mieszk., Lgota – 437 mieszk., Wyźrał – 390 mieszk. Ogólna liczba mieszkańców to 2600 osób. Istniały szkoły: w Witanowicach: szk. podst. - 7 kl., Babicy: szk. podst. - 7 kl., Lgocie: szk. podst. - 5 kl., Wyźrale: szk. podst. - 5 kl. Proboszczem parafii od 1931 r. był ks. Franciszek Barańczyk, E. C., ur. 1890 w Jeleniu, wyświęcony w 1914 r., a wikariuszem współpracownikiem od 1954 r. ks. Antoni Karabuła, ur. 1919 r. w Krakowie, wyświęcony w 1943 r.⁵⁴

---

⁴⁹ Został wyświęcony na diakona w końcu października 1958 r., a na kapłana w grudniu 1958 r. Zob. A. Kubiś, ks., *Parafia Wadowice w latach 1957-1960. Wspomnienia wikariusza*, „Analecta Cracoviensia” 2016, t. 48, s. 300.

⁵⁰ *Katalog kościołów*, s. 238-239.

⁵¹ Parafia Wieprz jest najstarszą parafią Dekanatu Andrychowskiego. Według podań i tradycji początki jej istnienia sięgają XIII w. Zob. *Schematyzm Diecezji Tarnowskiej z 1855 roku*, Tarnów 1885, s. 188.

⁵² *Katalog kościołów*, s. 239.

⁵³ Witanowice - villa, palatinatus Cracoviensis, e. lignea, T.E.: s. Nicolaus Ep. Zob. J. Szczepaniak, ks., *op. cit.*, s. 266.

⁵⁴ *Katalog kościołów*, s. 239-240.

16. **Woźniki** – parafia erygowana w XIII w. Kościół konsekrowano w 1665 r. Tytuł kościoła: Wniebowzięcie N.M.P. Do parafii przynależne były miejscowości: Woźniki – 934 mieszk., Zygodowice – 463 mieszk. Ogólna liczba mieszkańców: 1 397. Szkoły: Woźniki: szk. podst. - 7 kl., Zygodowice: szk. podst. - 6 kl. Administratorem parafii od 1951 r. był ks. Jan Kowalczyk, ur. 1908 r. w Rzeszotarach, wyświęcony w 1940 r.⁵⁵

Należy zaznaczyć, że dekanat wadowicki, podobnie jak inne okresowo, przechodził reorganizacje terytorialne. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w wydawanych publikatorach kurialnych (*Katalogach kościołów archidiecezji krakowskiej*). W okresie komunizmu publikatory te (ich wydawanie, wstrzymywanie edycji, ilość nakładu, treść etc.) były pod nadzorem totalitarnego państwa⁵⁶. Stąd też ukazywały się nieregularnie bądź też ich druk był zawieszany, wstrzymywany⁵⁷. Każda parafia miała założoną odrębną teczkę zwaną w skrócie TEOP⁵⁸, teczkę miał także każdy duchowny, poczynając od biskupa⁵⁹, a skończywszy na kleryku⁶⁰. W PRL Służba

⁵⁵ *Ibidem*, s. 240.

⁵⁶ Zob. *Sprawy wyznaniowe*, w: T. Strzyżewski, *Czarna księga cenzury PRL*, Londyn 1977, s. 69-76.

⁵⁷ Przegląd podstaw prawnych w zakresie cenzury w Polsce zestawił T. Mielczarek w artykule *Uwarunkowania prawne funkcjonowania cenzury w PRL*, „Rocznik Prasoznawczy” 2010, nr 4, s. 29-49.

⁵⁸ Teczka ewidencji operacyjnej na parafię (TEOP) prowadzona była przez pion IV SB. TEOP stanowiła formę permanentnej inwigilacji parafii (porównywalną do sprawy obiektowej). TEOP miała zawierać dokumenty dotyczące [- -] *działania kleru na społeczeństwo w kierunku przeciwstawienia go zarządzeniom władz państwowych, powiązanie elementów reakcyjnych z klerem, organizowanie wrogiej działalności, sytuacje wymagające podejmowania czynności przez instancje partyjne i administracji państwowej*. TEOP składała się z dwóch części. W części I TEOP gromadzono dokumentację zawierającą podstawowe informacje na temat parafii, m.in. plan jej terytorium, fotografie kościołów i budynków parafialnych, wykazy kościołów, kaplic, klasztorów, sanktuariów, miejsc odpustowych (tych ostatnich z datami odpustów), opisy stanu majątkowego parafii, wykazy zakonników i zakonnic zamieszkałych w parafii, organizacji katolickich (ze spisem ich działaczy), a także wykazy gmin wyznaniowych innych niż rzymskokatolickie, działających w parafii. W części I miały być również składane wykazy informatorów SB na terenie parafii oraz wzory pieczęci i pisma maszynowego z maszyn do pisania, znajdujących się w dyspozycji parafii, oraz materiały dotyczące działających w parafii duchownych – duszpasterzy grup zawodowych. W części II TEOP gromadzono karty sprawdzeniowe zawierające informacje z kartotek SB, dotyczące osób wymienionych w części I TEOP, „arkusz kronikarski” materiałów operacyjnych dotyczących parafii (chronologiczny wyciąg z materiałów operacyjnych, w szczególności doniesień agentalnych) oraz plany operacyjne dotyczące parafii. TEOP były rejestrowane w Biurze „C” MSW, ewidencjonowane w Wydziałach „C” komend wojewódzkich MO/WUSW i Referatach ds. Bezpieczeństwa komend powiatowych MO/RUSW (w tych ostatnich tylko w postaci skorowidza alfabetycznego). TEOP były oznaczane odrębnym numerem rejestracyjnym Biura „C” MSW (zachował się dziennik rejestracyjny parafii rzymskokatolickich). Większość TEOP została zniszczona na podstawie decyzji politycznej w latach 1989-1990. (Instrukcja 1963a, cz. II, III, podsumowanie końcowe pkt. 1). Zob. <http://inwentarz.ipn.gov.pl/slownik?znak=T#219> [odczyt: 15.09.2017]

⁵⁹ Teczki ewidencji operacyjnej na biskupa (TEOB) zakładano na każdego biskupa rzymskokatolickiego. Było to forma ich permanentnej inwigilacji. Układ TEOB był podobny do układu TEOK, TEOB składała się z trzech części. W ramach TEOB stosowano wszelkie dostępne środki pracy operacyjnej. Każda teczka była rejestrowana przez Biuro „C” MSW na zasadach właściwych dla rejestracji TEOK. Większość TEOB została zniszczona na podstawie decyzji politycznej w latach 1989-1990. (Instrukcja 1963a, cz. III, Instrukcja 1963b). Zob. J. Marecki, ks., *Kwestionariusz personalny z Teczki Ewidencji Operacyjnej na Biskupa. Represje wobec Kościoła w krajach bloku wschodniego, w: Komuniści przeciw religii po 1944*, red. J. Marecki, Kraków 2009, s. 131-141.

⁶⁰ Zob. R. Dyrzcz, J. Laska, J. Rażny, ks., E. Zajac, *Teczka Ewidencji Operacyjnej na Księdza. Teoria i praktyka pracy operacyjnej SB*, Kraków 2009.

Bezpieczeństwa zakładała teczkę każdemu księdzu, studentowi seminarium duchownego, zakonnikom i zakonnikom⁶¹. Również kapłanom na wadowickim terenie.

6. ANALIZA EDYTOWANYCH DOKUMENTÓW

Chcąc poznać realia wadowickiego Kościoła katolickiego w 1961 r., warto zapoznać się z treściami dwu dokumentów wytworzonych przez organy bezpieczeństwa.

Poniżej przedstawione została zawartość dwóch dokumentów wytworzonych przez organy bezpieczeństwa PRL z roku 1961:

1. Część II - po linii Wydziału III-go [wyciąg z meldunku] – b.d. i autora.
2. Informacja dot. zagadnienia kleru w pow. wadowickim z 7 maja 1961 r.

Strona formalno-merytoryczna dokumentów

Dokument źródłowy zatytułowany *Część II - po linii Wydziału III-go* jest wyciągiem ze zbiorczego meldunku, który został sporządzony według ministerialnie narzuconych zagadnień przez poszczególne wydziały Służby Bezpieczeństwa. Nie posiada on daty wytworzenia ani też autora.

Głównym tematem przewijającym się w dokumencie jest informacja o odbytych na wadowickim terenie kongregacjach dekanalnych z udziałem biskupa sufragana Karola Wojtyły. Szczególnie dokładnie autor dokumentu zrelacjonował kongregację dekanalną odbytą w andrychowskiej parafii, na której obecni byli kapłani z dwóch dekanatów. Służba Bezpieczeństwa była zainteresowana tematyką poruszanych na kongregacjach dekanalnych zagadnień oraz udziału w nich poszczególnych duchownych. Stąd też „zabezpieczyła” operacyjnie⁶² owe kongregacje poprzez swoich tajnych współpracowników będących duchownymi (t.w. ps. „Luis”, „Rak”, „Walerian” i „Las”). W gronie duchownych pod przewodnictwem bpa K. Wojtyły omawiano szczegółowo takie zagadnienia, jak: laicyzacja szkół, przeciwdziałanie jej, uatrakcyjnianie nauczania religii. Biskupowi Wojtyłcie, podobnie jak i całemu Episkopatowi, zależało

---

⁶¹ Temat ten został szczegółowo opracowany. Por. *Wokół teczek bezpieki. Zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze*, red. F. Musiał, Kraków 2008; D. Walusiak, *TEOK. Teczka ewidencji operacyjnej na księdza*, w: *Kościół w godzinie próby 1945-1989. Nieznane dokumenty i świadectwa*, Warszawa 2006, s. 288.

⁶² W nomenklaturze „bezpieki” zabezpieczeniem operacyjnym określano rejestrację i rodzaj sprawy operacyjnej. Było ono konspirowane przez tę formę rejestracji agenturalnego charakteru kontaktów z rejestrowanymi w ewidencji operacyjnej SB osobami. Na ogół daną „imprezę” zabezpieczali tajni współpracownicy, którzy potem składali doniesienie (raport) z przebiegu danego zdarzenia.

na tym, aby nauczanie religii w punktach katechetycznych nie było uzależniane od czynników świeckich, rządowych. Przestrzegał duchowieństwo przed pobieraniem od państwa wynagrodzenia za nauczanie religii. Nie wszyscy duchowni to aprobowali. Nadto przestrzegał kapłanów przed przynależnością do świeckich organizacji, które były utworzone i nadzorowane przez komunistów⁶³. Przynależność do danej organizacji świeckiej wymagało zgody biskupa. Stąd też każdy ksiądz był wzywany do kurii biskupiej i musiał złożyć informację odnośnie zaangażowania się w działalność świeckiej organizacji. Przykładem jest ksiądz będący tajnym współpracownikiem bezpieki o pseudonimie „Luis”, który poinformował Służbę Bezpieczeństwa o fakcie rozpytywania go przez kurię w sprawie otrzymania zaproszenia na zjazd księży przy świeckiej „Caritas”. Kolejnym poruszonym na kongregacji zagadnieniem, które żywo interesowało bezpiekę i partię, były kwietniowe wybory parlamentarne do Sejmu PRL i do rad narodowych, przeprowadzone w Polsce 16 kwietnia 1961 r.⁶⁴ Biskup Wojtyła poinformował obecnych na kongregacjach księży, aby postąpili w zgodzie z własnym sumieniem i uznaniem. Duchowieństwo doskonale zdawało sobie sprawę, że każde tego typu wybory w PRL są farsą i z góry przewidziany był ich wynik⁶⁵. W dalszej części dokumentu pojawiają się nazwiska duchownych, którzy byli rozpracowywani przez organy bezpieczeństwa, z wyszczególnieniem ich działalności. Warto zwrócić szczególną uwagę na katalog kar i represji stosowanych przez władzę „ludową”, której reprezentantem były między innymi organy bezpieczeństwa PRL. Były to w opisywanych obu dokumentach: rugowanie nauki religii ze szkół, pozbawianie duchownych pracy w szkołach jako katechetów, wytaczanie procesów sądowych i w kolegiach ds. wykroczeń z błahych, nierzadko wyimaginowanych i naginanych do osób zdarzeń i innych powodów, a nie prawdy obiektywnej, blokowanie nominacji proboszczowskich, wymuszanie translukacji duchowieństwa, nie wydawanie, a nawet cofanie zgód na budownictwo sakralne, represje natury fiskalnej, administracyjnej, inspirowanie do nakładania na duchownych kar finansowych (grzywny), zmuszanie ich

---

⁶³ W styczniu 1950 r., w miejsce kościelnej „Caritas” komuniści utworzyli Zrzeszenie Katolików „Caritas”, a przy nim ruch Kół Księży przy ZBoWiD-zie, którego centralę (Główną Komisję Księży) powołano w końcu lutego 1950 r. Od 1956-1959 r. w ramach „odwilży” ruch zanikł. W 1959 r. komuniści reaktywowali Koła Księży „Caritas”, które działały aż do połowy lat 80. Nazywano to zjawisko jako „postępowy” ruch księży katolickich reprezentujący wyraźnie lojalistyczne stanowisko wobec PRL i komunistycznego rządu. Duchownych takich nazywano księżmi „patriotami” (w pejoratywnym tego określenia znaczeniu). Szerzej: J. Żaryn, „Księża-patrioci” – geneza powstawania formacji duchownych katolickich, w: *Polska 1944/45-1989. Studia i materiały*, t. I, Warszawa 1995.

⁶⁴ Zob. Uchwała Rady Państwa z dnia 29 grudnia 1960 r. o zarządzeniu wyborów do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i do rad narodowych, Dz. U. PRL z 1960 r., nr 60, poz. 333.

⁶⁵ Problematyka ta została wielokrotnie opracowana. Zob. m.in. *Wybory i referenda w PRL*, red. S. Ligarski, M. Siedziako, Szczecin 2014; A. Paczkowski, *Od sfalszowanego zwycięstwa do prawdziwej klęski. Szkice do portretu PRL*, Kraków 1999; M. Siedziako, *Partia wybiera, społeczeństwo głosuje. Jak wylanıano Sejm PRL (1952–1985)*, w: *Elity komunistyczne w Polsce*, red. M. Szumiło, M. Żukowski, Warszawa-Lublin 2015, s. 192-223.

do prowadzenia określonych rejestrów, ewidencji i sporządzania z nich sprawozdań etc. W całym okresie komunizmu w Polsce duchowieństwo miało niewielkie prawa z racji tego, że postrzegane było jako wróg numer jeden Polskiego Ludu. Już w 1947 r. podczas odprawy w Ministerstwie Bezpieczeństwa Publicznego Stanisław Radkiewicz stwierdził, że *trzeba bić takiego wroga jak kler!*. Zasada ta była realizowana przez prawie pół wieku przez komunistów w Polsce.

Drugi dokument zatytułowany *Informacja dot. zagadnienia kleru w pow. wadowickim* wytworzony został w Referacie Służby Bezpieczeństwa Powiatowej Komendy Milicji Obywatelskiej w Wadowicach w dniu 7 maja 1961 r. i otrzymał liczbę dziennika 0560/61. Podpisał go kpt. SB Józef Hendel. Jego treść napisana maszynowo zawarta została na czterech kartach znormalizowanego papieru (format A-4).

Treścią dokumentu, jak wskazuje jego tytuł, są zagadnienia związane z duchowieństwem Kościoła katolickiego na terenie powiatu wadowickiego. Należy zaznaczyć, że nigdy (włącznie z obecnymi czasami) podział administracyjny województwa na powiaty i gminy nie pokrywał się i nie jest tożsamy z podziałem administracyjnym Kościoła katolickiego w Polsce (archidiecezje, diecezje, dekanaty, parafie). Warto zwrócić uwagę na fakt, że w analizowanym dokumencie pojawiły się informacje od trzech tajnych współpracowników „bezpieki” („Rak”, „Luis”, „Walerian”) oraz kontaktu obywatelskiego, a dotyczyły one czterech dekanatów: makowskiego, wadowickiego, suskiego i skawńskiego. Treść informacji opiera się w znacznej części na donosach (informacjach) uzyskanych od tajnych współpracowników i obejmuje głównie sytuacje i sprawy, które były istotne dla organów bezpieczeństwa.

W dokumencie przewija się szereg wątków i informacji, które można pogrupować w następujące zagadnienia problemowe:

1. Kongregacja dekanalna w klasztorze OO. Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej, w której brali udział kapłani z czterech dekanatów z udziałem biskupa sufragana Karola Wojtyły i referentów kurialnych;
2. Laicyzacja szkół, czyli eliminowanie ze szkół katechizacji, a co za tym idzie, zwalnianie duchownych jako nauczycieli religii⁶⁶;
3. Przynależność kapłanów do ruchów i stowarzyszeń świeckich, będących pod egidą PZPR/SB⁶⁷;

⁶⁶ Temat ten został już szerzej wielokrotnie omówiony. Zob. S. Bober, *Walka o utrzymanie nauczania religii w szkołach w okresie polski ludowej*, „Studia Elckie” 2012, nr 14, s. 189-200; W. Janiga, A. Mezglewski, *Nauczanie religii w szkołach publicznych*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2001, t. 11, z. 1, s. 131-160.

⁶⁷ Głównie był to ruch „Księży Patriotów” przy ZBoWiD. Genezę stosunków między Kościołem rzymskokatolickim i państwem w Polsce opisała J. Piasecka, a o księżach „patriotach” pisał T. Markiewicz [w:] *Stosunki między państwem a Kościołem rzymskokatolickim w czasach PRL*, red. A. Chojnowski, J. Kula, „Fasciculi Historii Novi”, t. 1, Warszawa 1998.

4. Udział duchownych w wyborach⁶⁸;
5. Sprawa Vaticanum II⁶⁹;
6. Figuranci spraw (duchowni i świeccy).

W tekście pojawiają się doniesienia i nazwiska konkretnych duchownych-kapłanów, którzy byli w kręgu zainteresowań organów bezpieczeństwa, tzw. figuranci spraw⁷⁰, a na których prowadzone były nierzadko latami sprawy rozpracowywania. Wymienieni są księża: Sikora Stanisław, Kurowski Mikołaj, Motyka Józef, Moroń Józef, Przebinda Walenty, Marszał Antoni, Lelito Józef⁷¹. Oprócz nazwisk duchownych pojawiają się w treści również osoby świeckie: Mikołajczyk Ignacy i Wołczyński Mieczysław, na których organy bezpieczeństwa założyły sprawy operacyjnej obserwacji⁷².

Oba dokumenty wzajemnie się uzupełniają i dotyczą tych samych spraw oraz zagadnień, stąd też warto je łącznie zaprezentować. Poza tym warto zwrócić uwagę, że organy bezpieczeństwa najczęściej konfrontowały uzyskane informacje od tajnych współpracowników z innymi źródłami. W tym przypadku osobowymi, którymi byli tajni współpracownicy. W moich rozważaniach konsekwentnie – z różnych względów – nie usiłuję dociekać personaliów tajnych współpracowników organów bezpieczeństwa⁷³.

---

⁶⁸ Chodzi o wybory do sejmu PRL z 1961 r. Zob. Uchwała Rady Państwa z dnia 29 grudnia 1960 r. o zarządzeniu wyborów do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i do rad narodowych, Dziennik Ustaw PRL z 1960 r., nr 60, poz. 333. Tamże kalendarz wyborczy.

⁶⁹ Zob. *Polska Ludowa a kontrowersje wokół Soboru Watykańskiego II. Wypisy źródłowe z materiałów Służby Bezpieczeństwa o genezie i początkach Vaticanum II*, w: S. Cenckiewicz, *Oczymy bezpieki. Szkice i materiały z dziejów aparatu bezpieczeństwa PRL*, Łomianki 2012, s. 521.

⁷⁰ Figurant była to osoba rozpracowywana w ramach danej sprawy.

⁷¹ Ks. Józef Lelito, ur. 8 VI 1915 w Żarkach pow. Chrzanów; syn Józefa i Justyny. Używał pseudonimów: Józef Nowak, „Kicha”, „Staropolski”, „Szymon” – polski duchowny rzymskokatolicki, kapelan Narodowej Organizacji Wojskowej, komendant powiatowy NOW w Skawinie, współpracownik placówki Południe Wydziału Krajowego emigracyjnej Rady Politycznej. Skazany przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie 27 I 1953. na karę śmierci, którą zamieniano mu kilkakrotnie. Ostatecznie wyszedł z więzienia 22 XI 1956 r. ze zrujnowanym zdrowiem. 16 XII 1963 r. umorzono wobec niego postępowanie. Do śmierci (18 III 1978) był inwigilowany. 10 lutego 1992 r. Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego stwierdził nieważność orzeczeń w procesie księży Kurii Krakowskiej w 1953 r. Zob. F. Musiał, *Skazani na karę śmierci przez WSR w Krakowie 1946-1955*, Kraków 2005, s. 166-167. Szerzej o ks. J. Lelito: F. Musiał, M. Lasota, *Kościół zraniony: proces księdza Lelity i sprawa kurii krakowskiej*, Kraków 2003.

⁷² Sprawa obserwacji operacyjnej wprowadzona została instrukcją z 1960 r., była jedną z kategorii spraw operacyjnych. Wszczymano ją w celu rozpracowania osób, które prowadziły wrogą działalność, wykorzystując legalne formy (na przykład stowarzyszenia, kluby), lub z uwagi na swą przeszłość były o nią podejrzwane. Sprawami obserwacji operacyjnej obejmowano także cudzoziemców z krajów kapitalistycznych oraz osoby, które w przeszłości współpracowały z wywiadami państw obcych. Ł. Kamiński, *Lingua securitatis*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, 2/1(3), s. 214.

⁷³ Zainteresowanych odsyłam do jawnych zasobów archiwalnych IPN. Zob. np. AIPN Kr 029/19 t. 2, Pomocniczy rejestr agentury PUBP/PUds.BP/KPMO w Wadowicach z lat 1945-1969.

Analizowane dokumenty źródłowe

Dokument nr 1 z 1961 r.

Część II - po linii Wydziału III-go [wyciąg z meldunku]

Na terenie naszego powiatu w ub. kwartale działalność kleru notowano w organizowaniu zbiorowych kongregacji dekanalnych⁷⁴, z udziałem bpa. Wojtyły, na których wypracowywano nowe formy działalności, w związku z wprowadzeniem laicyzacji szkół⁷⁵.

W dniu 11 IV 1961 r. odbyła się kongregacja w parafii Andrychów, na której byli zaproszeni księża z parafii miejskich i podmiejskich - dwóch dekanatów i omawiano tam wprowadzanie nowej metody nauczania dzieci w szkole, bardziej atrakcyjnej. W celu przyciągnięcia na tą naukę jak najwięcej młodzieży. Prowadzący tą kongregację bp Wojtyła⁷⁶ polecił księżom wypowiedzieć płace w wydziale Oświaty, za naukę religii - prowadzoną w punktach katechetycznych, by władze świeckie nie miały w tych punktach żadnej kontroli. Księża w terenie jednak do tej pory nie dostosowali się do tego i uważali to za nie słuszne posunięcie⁷⁷.

Druga kongregacja odbyła się w Klasztorze OO. Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej⁷⁸ w dniu 28 IV 1961 r. również z udziałem bpa Wojtyły i dwóch referentów z Kurii. Na kongregacji tej brali udział księża z czterech dekanatów - jak: wadowickiego, suskiego, makowskiego, skawińskiego. Bp. Wojtyła powiedział, że w związku z zaistniałą sytuacją w kraju, gdzie odsuwa się księży ze wszystkich dziedzin życia - zachodzi konieczność prowadzić kongregacje na roboczo i wypracować nowe formy działalności

⁷⁴ Kongregacja dekanalna to doroczna konferencja dekanalna księży (z j. łac. congregatio – zebranie, zgromadzenie). Na ogół kongregacja rozpoczyna się Mszą św. lub nabożeństwem, adoracją Najśw. Sakramentu, z możliwością przystąpienia do sakramentu pojednania. Drugą część stanowi spotkanie o charakterze dokształcającym. Kongregacje są protokolowane, a jeden egzemplarz protokołu jest przesyłany do kurii diecezjalnej. Zob. S. Sztafrowski, ks., *Ponadparafialni współpracownicy biskupa diecezjalnego*, „Prawo Kanoniczne” 1992, t. 35, nr 3-4, s. 47.

⁷⁵ Od wieków Kościół katolicki w Polsce istniał w tzw. przestrzeni edukacyjnej. Zarówno kierownictwo PPR, później PZPR, jak i Episkopat Polski mieli świadomość tego, że to młode pokolenie Polaków zdecyduje o przyszłości projektu, jakim była budowa i rozwój komunistycznej Polski. Systemowa laicyzacja życia społecznego w Polsce stała się jednym z najbardziej nagłaśnianych haseł propagandy komunistycznej. R. Grzybowski, *Laicyzacja szkoły jako forma walki władz komunistycznych z Kościołem katolickim i obecnością religii w wychowaniu dzieci i młodzieży w Polsce w latach 1944–1956*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika” 2016, t. 25, s. 559–579.

⁷⁶ W oryginale: Wojtyła. Bezpieka często w latach 50. i 60. zniekształcała nazwisko ówczesnego biskupa pomocniczego Karola Wojtyły. Por. M. Lasota, *Donos na Wojtyłę. Karol Wojtyła w teczkach bezpieki*, Kraków 2006.

⁷⁷ Nie jest to prawda, gdyż tylko znikomemu odsetek księży w archidiecezji krakowskiej w czasach PRL-u był na etacie państwowym katechety i pobierał marne wynagrodzenie.

⁷⁸ Szerzej: O.R. Jusiak OFM, *Bernardynskie sanktuaria w Polsce*, „Geografia i Sacrum” 2005, t. 2, s. 281–296.

na odcinku utrzymania i wychowywania młodzieży w duchu katolickim i wszystkich rodzin⁷⁹, wyraził się przy tym, że istnieje poważna obawa, że wiele ludzi w tej sytuacji może odstąpić od wiary katolickiej⁸⁰. Bp Wojtyła na tej kongregacji zapowiedział wszystkim zebranym księżom, że każdy - który chce należeć do jakiegokolwiek organizacji musi mieć zgodę biskupa - z czego wynika, że biskupi nie chcą dopuścić do tego, aby księża należeli do organizacji, na którą mają wpływ władze świeckie.

Z chwilą, kiedy t.w. „Luis” otrzymał zaproszenie na zjazd księży „Caritas” i o tym dowiedziała się Kuria - to zaraz został wezwany do Kurii, przez kanclerza Kuczковского⁸¹ - gdzie rozpytywano go, kto dał mu zaproszenie, czy obecny był na zjeździe i w końcu otrzymał zakaz wpisania się do tej organizacji.

Na kongregacji czterech dekanatów referaty zasadnicze zostały wygłoszone przez ks. Sikorę Stanisława - proboszcza z parafii Andrychów⁸² i ks. Kurowskiego⁸³ z Makowa Podhalańskiego⁸⁴.

⁷⁹ K. Wojtyła, bp, *Odezwa na rozpoczęcie VII roku Wielkiej Nowenny*, „Notificazione e Curia Metropolitana Cracoviensi” 1963, nr 7-8, s. 207-210.

⁸⁰ O trudnej sytuacji rodzin w Polsce powojennej pisał m.in. F. Adamski, *Małżeństwo i rodzina w Polsce powojennej. Główne tendencje przeobrażeń*, w: J. Kruciana (red.), *Jakość życia. Człowiek wobec cywilizacji technicznej*, Wrocław 1977; A. Skreczko, *Troska Kościoła katolickiego w Polsce o małżeństwo i rodzinę w okresie Wielkiej Nowenny (1957-1966)*. Studium teologiczno-pastoralne, Białystok 2002.

⁸¹ Ks. Mikołaj Kuczkowski (ur. 22 XI 1910 w Myslenicach, zm. 9 XI 1995 w Krakowie) – kapłan rzymskokatolicki, mgr prawa (UJ), adwokat. W młodości wadowniczanin, w latach 1939-1944 studiował teologię, wyświęcony na kapłana 2 IV 1944. Wikariusz w parafii św. Floriana w Krakowie od 19 VIII 1944 – 18 IX 1944, w Wadowicach 18 IX 1944 – 11 XI 1944, w Jaworznie-Szczakowej 13 XI 1944 – 31 I 1948, w Krakowie - Podgórze u św. Józefa 1 II 1948 – 24 I 1950 i u św. Szczepana w Krakowie 25 I 1950 – 15 XI 1950. Od 25 XI 1952 do 1 XII 1981 kanclerz kurii krakowskiej. Od 14 XII 1958 r. kanonikiem, a 20 VI 1964 r. kanonik Kapituły Wawelskiej. Prałat od 20 II 1968. Od 1 II 1948 r. do 7 III 1985 r. obrońca węzła małżeńskiego w krakowskim Sądzie Biskupim. Administrator i proboszcz parafii w Mistrzejowicach-Nowej Hucie. 30 XII 1983 mianowany kustoszem Kapituły Katedralnej, prałat. Por. K. Bukowski, ks., *Zwykli czy niezwykli*, Kraków 1998. Ks. M. Kuczkowskiego nazwano jedną z ulic w krakowskich Mistrzejowicach (w niedalekiej odległości kościoła p.w. św. Maksymiliana M. Kolbego, w którym był wieloletnim proboszczem).

⁸² W latach 1960-1988 urząd proboszcza parafii św. Macieja w Andrychowcu pełnił ks. dr Stanisław Sikora (święcenia kapłańskie w 1938 r.).

⁸³ Chodzi o ks. Teofila Kurowskiego (1909-1983) ur. we Frysztaku (ob. pow. strzyżowski), arch. krakowska, święcenia kapłańskie otrzymał w 1933 r. Wikariusz parafii Zebrzydowice (1933-1936), Jordanów (1936-1940), Wieliczka (1940-1942), p.w. św. Mikołaja w Krakowie (1942-1946), adm. parafii Maków Podhalański (1946-1962) i p.w. Wniebowzięcia MB w Oświęcimiu (1962-1966), tamże proboszcz (1966-1968), archiprezbiter parafii mariackiej w Krakowie (1968-1983). Dziekan dek. Kraków I (1968-1982). Członek Kolegium Wydziału Duszpasterskiego KM w Krakowie (mian. 1966), Rady Kapłańskiej (mian. 1971, 1973) i członek Komitetu Roku Świętego (mian. 1974, 1975). Kanonik Kapituły Metropolitalnej w Krakowie (mian. 1964). EC, RM (1958), PH (1968), protonotariusz apostolski (1974). Zmarł w Krakowie, pogrzebany tamże na Cmentarzu Rakowickim. Był rozpracowywany przez „bezpiekę” z Suchej od 25 VII 1956 (data rejestracji) w ramach sprawy ewidencyjno-obszewacyjnej (nr rej. 2990/F). W latach 60. wielokrotnie karany grzywnami i różnymi karami pieniężnymi za: organizowanie procesji w miejscowościach na terenie parafii p.w. Wniebowzięcia MB w Oświęcimiu, brak księgi inwentarowej, brak rejestracji punktów katechetycznych w parafii, niezłożenie sprawozdania z działalności punktu katechetycznego i prowadzenie katechezy w kościele parafialnym przez siostry serafiki z Suchej. Zob. J. Marecki, ks., *Reprezje wobec osób duchownych i zakonnych na terenie woj. Krakowskiego 1944-1975. Leksykon biograficzny*, Kraków 2014, t. 1, s. 178-180.

⁸⁴ W oryginale: Podhal. AIPN Kr 039/2, t. 16, cz. 2, k. 525, Meldunki i informacje dotyczące kleru, Część II - po linii Wydziału III-go [wyciąg z meldunku].

Jak podaje t.w. „Rak” to każdy ksiądz obecny na tej kongregacji otrzymał broszurę 30 stronicową związaną z omawianym tematem, w której interpretuje się ustawy i zarządzenia państwowe - w stosunku do pracy duszpasterskiej. Broszurę tą opracował ks. Sikora Stanisław z parafii Andrychów, który otrzymał tematykę z Kurii. Bliższe dane o kongregacji tej są ujęte w doniesieniu t.w. „Walerian”, które zostało przesłane wraz z informacją z dnia 27 V 1961 r. L. dz. 0560/61.

W związku z wytycznymi ostatniej kongregacji - nie stwierdzono, aby księża w terenie organizowali pracę w tym kierunku i jak wynika ze słów t.w. „Luis”, „Walerian” i „Las” - nie są pewni, czy we wszystkich szkołach będzie usunięta nauka religii.

Odnosnie akcji wyborczej bp. Wojtyła postawił sprawę w ten sposób, że każdy ksiądz winien postąpić w/g swojego uznania. Stwierdził, że w obecnych wyborach władze w ogóle nie zwróciły się o pomoc do kleru i już nie potrzebują jego pomocy. W czasie wyborów jednak kler świecki i zakonny nie przejawiał w tym względzie żadnej działalności i wziął udział w głosowaniu, za wyjątkiem ks. dziekana Motyki Józefa z parafii Mucharz - fig. naszej sprawy i ks. Moroń Józefa z Jaroszwic⁸⁵.

T.w. „Walerian” podaje, że wszyscy proboszczowie otrzymali zawiadomienie z Kurii, że w dniach od 2.07 - 6.07.1961 r. odbędą się rekolekcje zamknięte organistów w Krakowie ul. Podzamcze nr 8, na które każdy proboszcz winien wysłać swojego organistę.

Ojciec św. Jan XXIII wydał w dniu 11 IV 1961. r. list apostolski, w którym zwraca się do całego episkopatu katolickiego i podkreśla:

- a). Ogromne przedsięwzięcia, jakim jest zwołanie Soboru,
- b). Olbrzymi postęp prac przygotowawczych Soboru,
- c). Konieczność modlitwy wiernych, kleryków i dzieci na intencje powodzenia tego dzieła,
- d). Św. Józef jest obrany patronem Soboru⁸⁶.

Dotychczas 500 księży diecezji krakowskiej zadeklarowało odprawienie mszy w roku 1961 w intencji zjednoczenia chrześcijaństwa. Dzień 9 VI 1961 r. wyznaczony, jako dzień święcenia kapłanów. W ten dzień zaleci się, aby kapłani całego świata, wraz z wiernymi prosili o wewnętrzne przekonania, że świat potrzebuje osobistej kapłańskiej świętości⁸⁷.

⁸⁵ Jednym z kapłanów sprawującym posługę od 18 XII 1960 r. do 30 VII 1963 r. w jaroszwickim kościele i parafii pod wezwaniem św. Izydora i Matki Bożej Anielskiej był ks. Józef Moroń.

⁸⁶ W dniu 11 kwietnia 1961 r. Jan XXIII ogłosił list apostolski *Celebrandi Concilii Oecumenici* do wszystkich arcybiskupów i biskupów na całym świecie, w którym podkreślił olbrzymi postęp prac soborowych i wezwał wiernych do modlitwy w intencji Soboru. Za patrona II Soboru Watykańskiego obrał św. Józefa. Zob. W. Urban, bp, *Papież Jan XXIII i jego pontyfikat*, „Studia Theologica Varsaviensia” 1963, t. 1, nr 2, s. 31.

⁸⁷ AIPN Kr 039/2, t. 16, cz. 2, k. 526, Meldunki i informacje dotyczące kleru, Część II - po linii Wydziału III-go [wyciąg z meldunku].

Ks. Sikora Stanisław - fig. naszej sprawy operacyjnej obserwacji - aktywizuje się w budowie obiektów sakralnych, a to: planuje budowę kościoła w m. Roczyni i rozbudowę kościoła w Andrychowie⁸⁸. W sprawie robi już pewne posunięcia, jak: zakupił działkę podbudowę kościoła w Roczynach, polecił dokonać remontu bez zezwolenia domu gromadzkiego, w którym znajduje się kaplica, przydzielił do tej kaplicy wikariusza Nowak Jana⁸⁹ i planuje w przyszłości dom ten wykorzystać na plebanię. Za wykonanie remontu kaplicy bez zezwolenia – zostanie sporządzony wniosek do Kolegium Orzekającego na ks. Sikorę Stanisława. Bliższe dane w tej sprawie opisano w informacji z dnia 27.05.1961.r. l.dz. 0/360/61.

Powołując się na informacje z dnia 26 IV 1961 r. i z dnia 27 V 1961 r. dot. ks. Przebindy Walentego (fig. naszej sprawy operacyjno-obszernyjnej) podajemy, że wym. w roku 1958 został wybrany prezesem OSP⁹⁰ w gromadzie⁹¹ Paszkówka i przejął wszelką dokumentację sekretarza i skarbnika do prowadzenia - organizując różne zabawy w tej gromadzie. Jako referent dekanalny d/s wstrzemięźliwości przetrzymywał wódkę na plebanii i polecał rozpuszczać ją łagodnie, żeby mogły się napić kobiety - mając również na uwadze uzyskanie jak najwięcej zysku⁹².

W sprawie tej Służba Mundurowa dokonała przesłuchań trzech świadków, którzy potwierdzili powyższe fakty - co zostało przesłane do Wydz. III-go, celem przesłania tych informacji do prasy.

Prowadząc dokumentację budowy⁹³ domu strażaka - ustalono przez kontakty obywatelskie, że w dokumentacji tej jest szereg nadużyć, więc spowodowano kontrolę

---

⁸⁸ W 1961 r. parafia otrzymała zakaz korzystania z kaplicy Koświtskich na cmentarzu, została ona przekazana w użytkowanie Kościołowi Polskokatolickiemu. Zachodziła więc pilna potrzeba rozbudowy kościoła. <http://www.andrychow.bielsko.opoka.org.pl/?akriacja=histo> [odczyt: 22 IX 2017]

⁸⁹ Od kwietnia 1961 r. zamieszkał w Roczynach andrychowski wikary ks. Jan Nowak, co faktycznie stanowiło początek tworzenia nowej parafii. W związku z usunięciem religii ze szkół powstał problem lokalu na katechizację.

⁹⁰ Mowa o Ochotniczej Straży Pożarnej w Paszkówce, która założona została w 1897 r.

⁹¹ W oryginale: grm.

⁹² Informacje dotyczące spraw etyczno-moralnych duchowieństwa (na temat m.in. alkoholizmu, prowadzenia pojazdu pod wpływem alkoholu, romansów, zarówno hetero-, jak i homoseksualnych itp.) były idealnym materiałem do szkalowania konkretnych duchownych w mass-mediach. Nazywano je kompromitacjami (materiałami kompromitującymi) i za cenę zatuszowania sprawy usiłowano pozyskiwać duchownych na agentów, czyli tajnych współpracowników. Gdy dany duchowny nie wyraził zgody na współpracę wówczas najczęściej redakcje najpoczytniejszych lokalnych i ogólnopolskich dzienników drukowały na zlecenie organów bezpieczeństwa odpowiednio „obrobiony”, kompromitujący duchownego materiał. Była to jedna z częściej stosowanych metod werbunkowych duchowieństwa. Innymi były: lojalność wobec państwa i partii, swoiście pojmowana postawa obywatelska, gratyfikacja materialna, otrzymanie paszportu itd. Szerzej: F. Musiał, *Metoda stopniowego werbunku duchownych (z podręczników SB)*, w: *Agentura w akcji*, red. F. Musiał, J. Szarek, Kraków 2007, s. 51-53; Idem, *Wiązanie tajnych współpracowników z organami bezpieczeństwa Polski Ludowej. Przyczynek do dyskusji nad mechanizmami psychicznego manipulowania konfidentami*, „Aparat represji w Polsce Ludowej 1944-1989”, 2006, 2/4, s. 155-156.

⁹³ W oryginale: budowę.

Wydz. Finansowego, która ujawniła dużą ilość kwitów na wydatki nie posiadających nazwisk potwierdzeń odbioru gotówki - na sumę ok. 60.000 zł.

Oprócz tego bez zezwolenia Prez. PRN w roku 1959 polecił produkować dachówkę na sprzedaż różnym osobom - co jest niezgodne z Ustawą o prowadzeniu drobnego rzemiosła. Trzeba nadmienić, że zrobił to jak najbardziej świadomie, ponieważ kilkakrotnie był w tej sprawie w Wydz. Przemysłu Prez. PRN w Wadowicach i zezwolenia na prowadzenie produkcji nie otrzymał. Wiosną 1961 r. polecił robotnikom ściąć drzewa w zadrzewieniu przyległym do kaplicy w gromadzie⁹⁴ Sosnowice - nie posiadając na ścięciu zezwolenia władz leśnych i GRN, w dodatku ziemia, na której drzewo zostało ścięte jest dotychczas własnością Funduszu Ziemi⁹⁵.

W celu przejęcia tej ziemi z zadrzewieniem na plebanie, dokonuje ks. Przebinda starań, lecz do tej pory ziemia ta nie została mu przyznana sądownie.

Zebrane materiały - jak notatka służbowa, protokół sporządzony przez. leśniczego, protokół komisji Wydz. Finansowego i streszczenie materiałów w sprawie operacyjnej obserwacji - przesłano do Wydz. III-go, w celu zadecydowania o prowadzeniu dochodzeń przez Wydział Śledczy.

W czasie obchodów uroczystości „Bożego Ciała” w dniu 1 VI 1961 r. ks. Marszał⁹⁶ Antoni nie uzgodnił w Prez. PRN trasy procesji i urządził ją wokół Rynku w Lanckoronie.

Za powyższe na ks. Marszał Antoniego został sporządzony wniosek do Kolegium Orzekającego, celem ukarania administracyjnego.

Źródło „X” podaje, że OO. Pallotyni w Kleczy Dolnej organizują dość dużą ilość rozrywek dla uczni niższego seminarium duchownego - jak różne gry w piłkę, zorganizowanie chóru, wyświetlanie filmów i różne gry świetlicowe, gdyż jak się wyrażają zależy im na utrzymaniu jak najwięcej uczni. Jeden z księży Pallotynów od dłuższego okresu organizował Kółko ministrantów z chłopców szkolnych, którzy uczęszczają do tego klasztoru na naukę religii. Do kółka tego należy ok. 20 chłopców z pobliskich domów k/Klasztoru, z którymi dwa razy w tygodniu ksiądz ten prowadzi szkolenie, a po szkoleniu organizują różne gry sportowe - co w poważnym stopniu przyciąga młodzież. Chłopcy zrzeszeni w kółku ministrantów biorą również udział na wyświetlanych filmach w klasztorze, które przeważnie są o treści religijnej⁹⁷.

---

⁹⁴ W oryginale: grm.

⁹⁵ AIPN Kr 039/2, t. 16, cz. 2, k. 527, Meldunki i informacje dotyczące kleru, Część II - po linii Wydziału III-go [wyciąg z meldunku].

⁹⁶ W oryginale: Marszał.

⁹⁷ AIPN Kr 039/2, t. 16, cz. 2, k. 528, Meldunki i informacje dotyczące kleru, Część II - po linii Wydziału III-go [wyciąg z meldunku].

Dane dotyczące spraw:

Założono sprawę operacyjnej obserwacji Nr. 602/B na ks. Sikorę Stanisława z parafii Andrychów, na podstawie uzyskanych materiałów - jak:

- a). Organizowanie nauk stanowych dla inteligencji.*
- b). Organizowanie atrakcyjnych rekolekcji z udziałem biskupów.*
- c). Jest powiązany z pracownikami Kurii i biskupami.*
- d). Zamierza rozbudować i budować nowe obiekty sakralne.*

Założono sprawę operacyjnej obserwacji Nr. 601/B na ks. Lelito Józefa⁹⁸ z parafii Skawinki, na podstawie przesłanych materiałów ze Sł[uzby] Bezp[iecieństwa] – KP MO Otwock. Wym. w roku 1953 został skazany wyrokiem Sądu Wojskowego na 12 lat za działalność szpiegowską. Obecnie korzysta z urlopu więziennego /zdrowotnego/ z terminem nie ograniczonym.

Założono sprawę operacyjnej obserwacji Nr. 596/B na ob. Mikołajczyk Ignacy zam. w Radoczy, który podczas kampanii wyborczej do Sejmu i Rad Narodowych prowadził wrogą agitację p[reciw]ko kandydatom F. J. N. Ponadto - jak ustalono jest on wrogo ustosunkowany do Władzy Ludowej, głównie nowej polityki rolnej na wsi.

W okresie sprawozdawczym zaniechano sprawę operacyjnej obserwacji Nr. 301/B - prowadzoną na ob. Wołczyński Mieczysław zam. w Wadowicach.

Z oceny otrzymanych w tej sprawie materiałów wynika, że ob. Wołczyński od dłuższego czasu nie przejawia żadnej działalności, jak i też nie utrzymuje podejrzanych kontaktów⁹⁹.

Źródło: AIPN Kr 039/2, t. 16, cz. 2, k. 525-529, Meldunki i informacje dotyczące kleru, Część II - po linii Wydziału III-go [wyciąg z meldunku], oryginał, mps

---

⁹⁸ Ks. Józef Lelito ps. Starowolski, Szymon (ur. 8 czerwca 1915, zm. 18 marca 1978) – polski duchowny rzymskokatolicki, kapelan Narodowej Organizacji Wojskowej (NOW), komendant powiatowy NOW w Skawinie, współpracownik placówki Południe Wydziału Krajowego emigracyjnej Rady Politycznej, wikary w parafii w Rabce-Zdroju. Aresztowany przez UBP 13 października 1952 r. Zarzucano mu akty dywersji - gromadzenie oraz przekazywanie ośrodkowi monachijskiemu i wywiadowi amerykańskiemu wiadomości politycznych, gospodarczych, społecznych, werbowanie innych do pracy szpiegowskiej. Wyrok: kara śmierci, zamieniona na dożywotnie więzienie. Na skutek amnestii 1956 r. karę zamieniono na 12 lat więzienia. Ze względu na pogarszający się stan zdrowia zwolniony z więzienia w listopadzie 1956 r. Był do śmierci inwigilowany. Zob. F. Musiał, *Raj grabarzy narodu. Studia i materiały do dziejów aparatu represji w Polsce „ludowej” 1945-1989*, Kraków 2010, s. 107, 123, 131.

⁹⁹ AIPN Kr 039/2, t. 16, cz. 2, k. 529, Meldunki i informacje dotyczące kleru, Część II - po linii Wydziału III-go [wyciąg z meldunku].

Dokument nr 2 z 7 V 1961 r.

Informacja dot. zagadnienia kleru w pow. wadowickim

Wadowice, dnia 7 V 1961 r.

„Tajne”

Do Z[astęp]cy K[omendan]ta Kom[andy]

Woj[ewódzkiej] M[ilicji] O[bywatelskiej]

do Spraw Bezpieczeństwa w Krakowie

Informacja dot. zagadnienia kleru w pow[iecie] wadowickim.

W dniu 28 IV 1961 r. w Klasztorze OO. Bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej odbyła się kongregacja 4-ch dekanatów, a to: makowskiego, wadowickiego, suskiego i skawińskiego. Na kongregacji brali udział wszyscy księża w/w dekanatów, przy udziale bp. Wojtyły Karola i pracowników Kurii Ks. Czartoryskiego¹⁰⁰ i Obtulowicza. Kongregacja była zorganizowana, w celu wypracowania nowych form pracy duszpasterskiej wśród dzieci i ich rodzin, w związku z laicyzacją szkół. Przebieg tej kongregacji jest opisany szczegółowo w załączonym doniesieniu od tajnego współpracownika „Walerian”.

Każdy ksiądz obecny na kongregacji otrzymywał broszurę pisaną na maszynie (stron 30) związaną z omawianym tematem, w której interpretuje się ustawy i zarządzenia w dostosowaniu do pracy duszpasterskiej. Jak podaje t.w. „Rak” broszurę tę wykonał ks. proboszcz Sikora Stanisław z parafii Andrychów, który jest w stałym kontakcie z pracownikami Kurii i bp. Wojtyłą. Broszura ta została przekazana tow. Tyrpie Stefanowi¹⁰¹ z Wydz. III-go, celem zapoznania się z jej treścią.

W tutejszym powiecie dotychczas jest wyprowadzana nauka religii¹⁰² w 24 szkołach, w których uczy się 3662 uczniów¹⁰³ - co stanowi 21% ogólnej ilości dzieci uczęszczających do szkoły podstawowej. Początkiem m-ca maja wyrowadzono naukę religii w szkole podstawowej w Andrychowie, w związku z przeniesieniem ks. Sanaka Józefa¹⁰⁴

¹⁰⁰ W oryginale: Ks. Czartoryski.

¹⁰¹ Stefan Tyrpa (ur. 13 IV 1929, zm. 1 VII 1999) syn Augustyna. Służbę w organach bezpieczeństwa rozpoczął 20 IV 1948 jako wartownik, potem referent PUBP w Limanowej, w 1949 r. słuchacz XV Kursu Szkoły Specjalnej WUBP w Krakowie. Kurs roczny (oficerski) odbył w CW MBP w Legionowie (1953); od 1954 r. w WUBP w Krakowie. Zwolniony z resortu 15 VI 1976. Zob. W. Frazik, F. Musiał, M. Szpytma, *Twarze krakowskiej bezpieki. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w Krakowie. Informator personalny*, Kraków 2006, s. 186-187.

¹⁰² W oryginale: religi.

¹⁰³ W oryginale: uczni.

¹⁰⁴ Ks. Józef Sanak (ur. 28 VII 1917 w Przeciszowie, zm. 12 II 2008 w Bielsku-Białej) – ksiądz rzymskokatolicki,

do parafii Kozy, który dojeżdżał stamtąd na prowadzenie nauki religii. Po wydaniu tej decyzji do Wydz[iału] Oświaty w Wadowicach przybyła delegacja w składzie trzech kobiet i zapytywała dlaczego nauka religii została ze szkoły usunięta i czy w kościele może być prowadzona. Po wyjaśnieniu tej sprawy przez Inspektora - kobiety odeszły z powrotem, bez dokonywania jakichkolwiek awantur¹⁰⁵.

Z nowym rokiem szkolnym planowane jest wyprowadzenie nauki religii ze wszystkich szkół w powiecie i w związku z tym w m[iesią]cu kwietniu b.r. inspektorat przeprowadził rozmowy z przewodniczącymi komitetów rodzicielskich i kierownikami szkół podstawowych. W czasie rozmów w tej sprawie nie było żadnych sprzeciwów ze strony tych osób i za wyjątkiem nauczycielstwa ze szkoły podstawowej w Barwałdzie Dolnym, które powiedziało, że obawia się nieporozumień ze strony ludności, ponieważ miejscowy ks. Stuglik Adolf będzie na pewno¹⁰⁶ inspirował ludność w kierunku wywierania nacisku na miejscowe nauczycielstwo, w celu przywrócenia nauki religii.

Do rozpracowania tej sprawy przystąpiono przez t.w. „Walerian” i kontaktyywatelskie.

Ks. Sikora Stanisław, jako figurant naszej sprawy zamierza w najbliższym czasie budować kościół w gromadzie¹⁰⁷ Roczyny¹⁰⁸ i rozbudować kościół w Andrychowie. Ostatnio - jak podaje t.w. „Rak” wyjeżdżał do Kurii, w sprawie budowy wspomnianego kościoła i otrzymał zezwolenie na kupno działki pod ten kościół. Działkę tą zakupił wielkości 53 ary u ob. Pajgk Andrzeja zam. Roczyny 392. Jedna połowa działki została zapisana na ks. Sikorę Stanisława, a druga na ks. katechetę Zacharę Jana z parafii Andrychów.

---

prałat, duchowny diecezji bielsko-żywieckiej, kapelan bielskiej „Solidarności”, działacz konspiracyjny w czasie II wojny światowej, członek Armii Krajowej, więzień polityczny w okresie stalinowskim. W październiku 1950 został aresztowany pod zarzutem szpiegostwa. Skazany na 8 lat więzienia. Zwolniony po 5 latach, wrócił do parafii w Andrychowie. W latach 1961-1971 proboszcz parafii św. Szymona i Judy Tadeusza w Kozach, a następnie przez 21 lat proboszcz parafii p.w. Opatrzności Bożej w Bielsku-Białej oraz dziekanem dekanatu bialskiego. W 1992 przeszedł na emeryturę. Był kapelanem kombatanów i podbeskidzkiej „Solidarności”. Był wieloletnim przyjacielem K. Wojtyły. Autor książki „Gorszy niż bandyta”. *Kaplan w stalinowskim więzieniu (1950-1955)*, Kraków 2001; N. Niwa, *Kwestia dostępu do księzek i gazet na podstawie wspomnień księży - więźniów politycznych w okresie stalinizmu w Polsce*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2012, X, folia 125, s. 79-93; R. Tabaka, *Wspomnienie o ks. Józefie Sanaku*, „Więści Gminy Przeciszów” 2008, nr 1, s. 16.

¹⁰⁵ AIPN Kr 039/2, t. 16, cz. 2, k. 503, Meldunki i informacje dotyczące kleru, Informacja dot. zagadnienia kleru w pow. wadowickim.

¹⁰⁶ W oryginale: napewno.

¹⁰⁷ W oryginale: grm.

¹⁰⁸ Rzymskokatolicka parafia pod wezwaniem Świętego Urbana w Roczynach aktualnie należy do dekanatu Andrychów diecezji bielsko-żywieckiej. Erygowana w 1980 r. Kościół parafialny p.w. Św. Urbana - obiekt powstał w 1982 r. Ma kształt ryby. Świątynia powstała na miejscu dawnego Domu Katolickiego. Kamień węgielny pod budowę tego domu uroczystie poświęcony 15 sierpnia 1935 r. przez Karola Wojtyłę. Obecnie liczy ponad 3600 wiernych. Kościół znajduje się w centrum wsi. Pierwszym proboszczem był ks. Jan Nowak, po nim ks. Krzysztof Staniszewski. Kolejnym proboszczem w parafii jest ks. Ryszard Matuszek. Zob. *Roczyny*, „Gość Bielsko-Żywiecki” z 11 marca 2007, nr 10/772, s. II.

Po przybyciu na parafię ks. Sikora w roku 1960 w gromadzie¹⁰⁹ Roczyny założył komitet kaplicy - składający się z siedmiu osób, a to: przewodniczący Jamróz Ludwik, skarbnik - Kuźma Jan, członkowie - Matejko Kazimierz, Piecha Franciszek, Pająk Andrzej i Sordyl Bronisław. Komitet w tym składzie robi obecnie starania, aby dom gromadzki, w którym znajduje się kaplica został przekazany na własność Kurii, a po wybudowaniu kościoła miał by służyć, jako plebania.

W m[iesią]cu kwietniu b.r. ks. Sikora Stanisław do tej kaplicy przydzielił ze swojej parafii na stałe wikariusza Nowaka Jana, który mieszka w jednej części domu gromadzkiego i obecnie w kaplicy tej odprowadza się nabożeństwa codziennie.

Ks. Nowak na jednym z kazań zapowiedział zbiórkę pieniężną - rzekomo na kupno różnych urządzeń do kaplicy, z tym, że pouczył parafian, aby pieniądze przekazywali w kościele w kopertach, z umieszczeniem swoich nazwisk. Niektórzy parafianie więcej gorliwi już przekazują koperty z pieniędzmi¹¹⁰ ks. Nowakowi, które mają być przeznaczone na budowę nowego kościoła.

Ostatnio ks. Nowak spowodował przeprowadzenie przebudówki wewnątrz kaplicy i przeprowadził wodociąg do mieszkań tam znajdujących się nie posiadając na to zezwolenia władz świeckich¹¹¹.

Sprawa ta jest w toku dokumentacji i po udokumentowaniu zostanie sporządzony wniosek do Kolegium Orzekającego¹¹² na ks. Nowaka. Oprócz tego powiadomimy Wydz[iał] Finansowy, który winien wymierzyć odpowiedni domiar podatkowy od wydatków, na wspomniany remont.

W dniu 21 V 1961 r. odbyła się w tej kaplicy komunია dla dzieci szkolnych, której dokonywał ks. Nowak. Przed pójściem do komunii dzieci zebrały się przed szkołą i stamtąd w zwartym szeregu na czele z orkiestrą zostały doprowadzone do kaplicy. Kilkuosobowa orkiestra - zorganizowana przez ob. Kuźmę Władysława - majstra mularskiego z AZPB¹¹³, korzystającego wraz z orkiestrą z przyrządów muzycznych, które są własnością zakładu.

---

¹⁰⁹ W oryginale: grm.

¹¹⁰ W oryginale: pieniędzmi.

¹¹¹ AIPN Kr 039/2, t. 16, cz. 2, k. 504, Meldunki i informacje dotyczące kleru, Informacja dot. zagadnienia kleru w pow. wadowickim.

¹¹² Kolegia do spraw wykroczeń były organem pozasadowym, który od 1951 r. w PRL orzekał w pierwszej instancji w sprawach o wykroczenia, choć tradycja postępowania w sprawach wykroczeń sięga dwudziestolecia międzywojennego (jednak wówczas sprawy tego typu rozpatrywane były urzędniczo, jednoosobowo). Kolegia ds. wykroczeń działały przy organach administracji, a w 1990 r. zostały przejęte przez Ministerstwo Sprawiedliwości, działając od tej pory przy sądach rejonowych. Zob. Ustawa z 20 maja 1971 r. o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń, Dz. U. PRL z 1971r., nr 12, poz. 118.

¹¹³ Andrychowskie Zakłady Przemysłu Bawełnianego. Obecnie Andrychowskie Zakłady Przemysłu Bawełnianego Andropol S.A. to fabryka w Andrychowie działająca w branży włókienniczej od 1906 r. Zob. M. Kulczykowski, *Dwa wieki miasta Andrychowa (1767-1967)*, Kraków 1967.

W sprawie tej zostanie przeprowadzona rozmowa z dyrektorem zakładu, który winien wyciągnąć odpowiednie wnioski do członków orkiestry.

T.w. „Luis” podaje, że w dniu 12 V 1961 r. został wezwany do Kurii Krakowskiej i tam rozmawiał z nim kanclerz Kuczkowski¹¹⁴, który zapytywał go, czy był na zjeździe ks[ięży] „Caritas” w Warszawie i od kogo dostał zaproszenie. Kanclerzowi – t.w. powiedział, że do niego przyjechał pracownik Wydz[iału] Wyznań z Krakowa i ks. Stopka Stefan z parafii Przytkowice¹¹⁵ nakłaniając go, aby jechał na zjazd, lecz pomimo nacisku z ich strony - nie pojechał, tłumacząc różnymi przyczynami. Oprócz tego kanclerz zarzucał mu niewłaściwy stosunek do proboszcza Wojcieszka - co jest nie prawdą, chodziło mu wyłącznie o uzyskanie pewnych informacji odnośnie organizowania się księży w związku „Caritas”, a przede wszystkim dał do zrozumienia, że Kuria, nie życzy sobie, aby księża należeli do tego związku, na który mają wpływ władze świeckie. Przed wezwaniem do Kurii t.w. „Luis”, u ks. proboszcza Wojcieszka¹¹⁶ w parafii Lachowice był w celu uzyskania informacji o nim ks. Znamierowski Henryk - proboszcz parafii Stryżawa¹¹⁷ i notariusz dekanatu suskiego. Ks. Znamierowski Henryka określa jako wielkiego fanatyka religijnego - powiązanego mocno z Kurią, który współpracuje ściśle z dziekanem Motyką Józefem i v[i]ce dziekanem Wilkiem z parafii Zembrzyce¹¹⁸.

Powołując się na informacje z dnia 28 IV 1961 r., l.dz. 0408/61 dot. ks. Przebindy Walentego - proboszcza parafii Paszkówka, wysłano komisje Wydz. Finansowego, która stwierdziła - że księgowość była przez niego prowadzona niewłaściwie. Szereg rachunków zostało zakwestionowane, które nie obrazują kto pobrał pieniądze, za wykonywaną pracę, ponieważ nie ma na r[achun]kach nazwisk¹¹⁹.

¹¹⁴ W oryginale: Kruczkowski.

¹¹⁵ Ks. Stefan Stopka był proboszczem w Przytkowicach w latach 1945-1978. Obecny kościół parafialny w Przytkowicach, według projektu inż. architekta Otto Fedaka z Oświęcimia, został zbudowany w latach 1948-1953 staraniem ówczesnego proboszcza ks. Stefana Stopki i konsekrowany 31 V 1953 r. przez bpa Franciszka Jopa, wikariusza kapitulnego archidiecezji krakowskiej. Nowy kościół jest pod wezwaniem Przenajświętszej Trójcy, a święta Katarzyna pozostała drugą patronką.

¹¹⁶ W oryginale: Wojcieszka. Ks. Jan Wojcieszak był proboszczem w Lachowicach w latach 1928-1970. Tamże zmarł 4 X 1970 r. i tam został pochowany. Był bardzo lubianym przez swoich parafian, prowadził ascetyczne życie. <http://www.paraafia-lachowice.pl/historia/inneciekawe/965-kronika.html?showall=&start=22> [odczyt: 12.10.2017].

¹¹⁷ Ks. prałat Henryk Znamierowski (ur. 19 I 1902 w Starym Sączu, zm. 31 XII 1990 w Stryżawie) – przez 37 lat proboszcz stryżawskiej parafii pod wezwaniem św. Anny, potem przez 16 lat tamże rezydent na emeryturze, żołnierz I wojny światowej, współtwórca i organizator Ochotniczej Straży Pożarnej. Patron Szkoły Podstawowej nr 2 w Stryżawie. Szerzej: ks. A. Walczak, *Dzieje parafii św. Anny w Stryżawie*, w: ibidem, *Beskidzka katedra Prymasa Tysiąclecia*, Stryżawa 2002.

¹¹⁸ Ks. prałata Stanisława Wilka dobrze znał i cenił metropolita kard. Karol Wojtyła, który 28 IV 1966 r. na jego pogrzebie w Zembrzycach celebrował sumę żałobną, a kazanie żałobne wygłosił bp Julian Groblicki. Zob. GCKiCZ, *Nasze spotkania z Biskupem Karolem Wojtyłą i Papieżem*, „Nasza Gmina Zembrzyce” 2014, nr 1, s. 3.

¹¹⁹ AIPN Kr 039/2, t. 16, cz. 2, k. 505, Meldunki i informacje dotyczące kleru, Informacja dot. zagadnienia kleru w pow. wadowickim.

Biorąc pod uwagę pozostałe dwa przestępstwa, jak: ścięcie drzewa bez zezwolenia na ziemi stanowiącej własność P.F.Z., oraz produkowanie dachówki bez zezwolenia - postanowiono w porozumieniu z Wydz. III-cim sprawę tą do prowadzenia przekazać Wydziałowi Śledczemu.

Ob. Tomiak z Andrychowa podaje, że na terenie gromady Chocznia jeden z księży organizuje wycieczkę kobiet, które na ten cel dokonują składki po 50 zł.

W sprawie tej zostaną przeprowadzone ustalenia, gdzie jest organizowana wycieczka, które kobiety zamierzają jechać, kto dokonywał zbiórki pieniężnej. Po ustaleniu tych danych na winnych zostaną sporządzone wnioski do Kolegium Orzekającego.

Kontakt Obywatelski „W” podaje, że w nadchodzących wyborach przy straży pożarnej w gromadzie Gierałtowiec¹²⁰ strażacy zamierzają wybrać na prezesa miejscowego księdza Czapika Jana¹²¹. O powyższej sprawie powiadomiono Sekr[etarza] KP PZPR¹²², w celu niedopuszczenia do powyższego¹²³.

Źródło: AIPN Kr 039/2, t. 16, cz. 2, k. 503-506, Meldunki i informacje dotyczące kleru, Informacja dot. zagadnienia kleru w pow. wadowickim, oryginał, mps

Bibliografia

Źródła

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej

Archiwum Narodowe w Krakowie

Publikowane

Ustawa z 19 kwietnia 1950 r. o zmianie organizacji naczelnych władz państwowych w zakresie gospodarki komunalnej i administracji publicznej, Dz. U. PRL z 1950, nr 19, poz. 156.

Uchwała Rady Państwa z dnia 29 grudnia 1960 r. o zarządzeniu wyborów do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i do rad narodowych, Dz. U. PRL z 1960 r., nr 60, poz. 333.

Ustawa z 20 maja 1971 r. o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń, Dz. U. PRL z 1971 r., nr 12, poz. 118.

Ustawa z dnia 16 grudnia 2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin, Dz. U. RP z 2016 r., poz. 2270.

---

¹²⁰ Ochotnicza Straż Pożarna [OSP] w Gierałtowiecach powstała w 1910 r. z inicjatywy Michała Szczygła ówczesnego kierownika szkoły. Pełnił on funkcję prezesa OSP, a także naczelnika VI rejonu Ochotniczych Straży Pożarnych. Wyposażył jednostkę w niezbędny sprzęt.

¹²¹ Ks. Jan Czapik pracował w parafii p.w. Św. Marcina w Gierałtowiecach w latach 1952–1977. Wcześniej w latach 1950–1952 był wikariuszem w parafii p.w. Św. Michała Archanioła w Łękwawicy.

¹²² Mowa o Sekretarzu Komitetu Powiatowego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Wadowicach.

¹²³ Poniżej /-/ Hendel J. kpt.; nieczytelny podpis.

Opracowania

- Adamski F., *Małżeństwo i rodzina w Polsce powojennej. Główne tendencje przeobrażeń*, w: red. J. Krucina, *Jakość życia. Człowiek wobec cywilizacji technicznej*, Wrocław 1977.
- Aparat Bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza t. I 1944-1956*, red. K. Szwagrzyk, Warszawa 2005.
- Aparat Bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza, t. II 1956-1975*, red. P. Piotrowski, Warszawa 2006.
- Bober S., *Walka o utrzymanie nauczania religii w szkołach w okresie polski ludowej*, „Studia Elckie” 2012, nr 14, s. 189-200.
- Bukowski K., ks., *Zwykli czy niezwykli*, Kraków 1998.
- „Carolus” z 17 lutego 2013, s. 22.
- Dominiczak H., *Organy bezpieczeństwa PRL 1944-1990. Rozwój i działalność w świetle dokumentów MSW*, Warszawa 1997.
- Dyrzc R., Laska J., Rażny J., ks., Zajac E., *Teczka Ewidencji Operacyjnej na Księdza. Teoria i praktyka pracy operacyjnej SB*, Kraków 2009.
- Frazik W., Musiał F., Szpytma M., *Twarze krakowskiej bezpieki. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w Krakowie. Informator personalny*, Kraków 2006.
- Frazik W., Musiał F., Szpytma M., Wenklar M., *Ludzie bezpieki województwa krakowskiego. Obsada stanowisk kierowniczych Urzędu Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w województwie krakowskim. Informator personalny*, Kraków 2009.
- GCKiCZ, *Nasze spotkanie z Biskupem Karolem Wojtyłą i Papieżem*, „Nasza Gmina Zembrzyce” 2014, nr 1, s. 3.
- Grzybowski R., *Laicyzacja szkoły jako forma walki władz komunistycznych z Kościołem katolickim i obecnością religii w wychowaniu dzieci i młodzieży w Polsce w latach 1944-1956*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika” 2016, t. 25, s. 559-579.
- Janiga W., Mezglewski A., *Nauczanie religii w szkołach publicznych*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2001, t. 11, z. 1, s. 131-160.
- Jusiak O.R. OFM, *Bernardyńskie sanktuaria w Polsce*, „Geografia i Sacrum” 2005, t. 2, s. 281-296.
- Kamiński Ł., *Lingua securitatis*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2003, 2/1(3), s. 214.
- Katalog kościołów i duchowieństwa archidiecezji krakowskiej*, Kraków 1958.
- Krawczyk M., *Działalność Urzędu do Spraw Wyznań w zakresie tworzenia i obsady stanowisk kościelnych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach, Seria: Administracja i Zarządzanie” 2013, nr 97, s. 143 i nn.
- Lasota M., *Donos na Wojtyłę. Karol Wojtyła w teczkach bezpieki*, Kraków 2006.
- Ludzie bezpieki w walce z Narodem i Kościołem. Służba Bezpieczeństwa w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1944-1978 - Centrala*, red. M. Piotrowski, Lublin 2000.
- Mardyla P., ks., *Duszpasterstwo w czasach stalinowskich*, Kraków 2009.
- Marecki J. ks., *Karmelici bosci w kręgu zainteresowań aparatu bezpieczeństwa PRL na terenie województwa krakowskiego w świetle zachowanych sprawozdań kierowanych do MBP i MSW w latach 1947-1970*, „Folia Historia Cracoviensia” 2004, t. 10, s. 255.
- Marecki J. ks., *Kwestionariusz personalny z Teczki Ewidencji Operacyjnej na Biskupa. Represje wobec Kościoła w krajach bloku wschodniego*, w: *Komuniści przeciw religii po 1944*, red. J. Marecki, Kraków 2009, s. 131-141.
- Marecki J. ks., *Represje wobec osób duchownych i zakonnych na terenie woj. Krakowskiego 1944-1975. Leksykon biograficzny*, t. 1, Kraków 2014.
- Markiewicz T., *„Księża patrioci” w latach 1949-1955*, w: *Stosunki między państwem a Kościołem rzymskokatolickim w czasach PRL*, red. A. Chojnowski, J. Kula, „Fasciculi Historii Novi”, t. 1, Warszawa 1998, s. 69-124.

- Mielczarek T., *Uwarunkowania prawne funkcjonowania cenzury w PRL*, „Rocznik Prasoznawczy” 2010, nr 4, s. 29-49.
- Musiał F., Lasota M., *Kościół zraniony (3). Śledztwo oraz proces księdza Lelity i innych*, w: *Partia z narodem, naród z Kościołem*, red. F. Musiał, J. Szarek, Kraków 2008, s. 68-69.
- Musiał F., *Podręcznik bezpieki, teoria pracy operacyjnej SB w świetle wydawnictw resortowych MSW PRL (1970-1989)*, Kraków 2007.
- Musiał F., *Metoda stopniowego werbunku duchownych (z podręczników SB)*, w: *Agentura w akcji*, red. F. Musiał, J. Szarek, Kraków 2007, s. 51-53.
- Musiał F., *Wiązanie tajnych współpracowników z organami bezpieczeństwa Polski Ludowej. Przyczynek do dyskusji nad mechanizmami psychicznego manipulowania konfidentami*, „Aparat represji w Polsce Ludowej 1944-1989” 2006, 2/4, s. 155-156.
- Musiał F., *Raj grabarzy narodu. Studia i materiały do dziejów aparatu represji w Polsce „ludowej” 1945-1989*, Kraków 2010, s. 107, 123, 131.
- Musiał F., *Skazani na karę śmierci przez WSR w Krakowie 1946-1955*, Kraków 2005.
- Musiał F., Lasota M., *Kościół zraniony: proces księdza Lelity i sprawa kurii krakowskiej*, Kraków 2003.
- Nadolski B., *Posługi liturgiczne*, w: *Leksykon liturgii*, Poznań 2006, s. 1203-1205.
- Niwa N., *Kwestia dostępu do ksiąg i gazet na podstawie wspomnień księży – więźniów politycznych w okresie stalinizmu w Polsce*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2012, X, folia 125, s. 79-93.
- Pawlikowicz L., *Tajny front zimnej wojny. Uciekinierzy z polskich służb specjalnych 1956-1964*, Warszawa 2004.
- Polska Ludowa a kontrowersje wokół Soboru Watykańskiego II. Wypisy źródłowe z materiałów Służby Bezpieczeństwa o genezie i początkach Vaticanum II.*, w: S. Cenckiewicz, *Oczami bezpieki. Szkice i materiały z dziejów aparatu bezpieczeństwa PRL*, Łomianki 2012, s. 521 i nn.
- Rocznym*, „Gość Bielsko-Żywiecki” z 11 marca 2007, nr 10/772, s. II.
- Sanak J., ks., *Gorszy niż bandyta. Kapłan w stalinowskim więzieniu (1950-1955)*, Kraków 2001.
- Schematyzm Diecezji Tarnowskiej z 1855 roku*, Tarnów 1885, s.188.
- Skibiński P., *Infiltracja komunistycznych służb specjalnych w polskim Kościele – co już wiemy? Informacja na temat stanu badań*, „Teologia Polityczna” 2003-2004, nr 1, s. 57-70.
- Skreczko A., *Troska Kościoła katolickiego w Polsce o małżeństwo i rodzinę w okresie Wielkiej Nowenny (1957-1966). Studium teologiczno-pastoralne*, Białystok 2002.
- Strzyżewski T., *Czarna księga cenzury PRL*, Londyn 1977, s. 69-76.
- Szczepaniak J., ks., *Najstarsze spisy duchowieństwa archidiecezji krakowskiej*, „Folia Historica Cracoviensia” 2005, vol. 11, s. 262-263.
- Sztafrowski S., ks., *Ponadparafialni współpracownicy biskupa diecezjalnego*, „Prawo Kanoniczne” 1992, t. 35, nr 3-4, s. 47.
- Szymanowski A., *Polityka władz komunistycznych wobec Kościoła rzymskokatolickiego na Dolnym Śląsku w latach 1960 – 1966*, praca doktorska, PWT Wrocław 2009, mps, s. 60.
- Tabaka R., *Wspomnienie o ks. Józefie Sanaku*, „Więści Gminy Przeciszów” 2008, nr 1, s. 16.
- Teczki Wojtyły. *Z najnowszej historii Kościoła*, red. C. Wilanowski, Warszawa 1990.
- Urban W., bp, *Papież Jan XXIII i jego pontyfikat*, „Studia Theologica Varsaviensia” 1963, t. 1, nr 2, s. 31.
- Walczak A., ks., *Dzieje parafii św. Anny w Stryżawie*, w: ibidem, *Beskidzka katedra Prymasa Tysiąclecia*, Stryżawa 2002.
- Walusia D., *TEOK. Teczka ewidencji operacyjnej na księdza*, w: *Kościół w godzinie próby 1945-1989. Nieznane dokumenty i świadectwa*, Warszawa 2006, s. 288.

Wojtyła K., bp, *Odezwa na rozpoczęcie VII roku Wielkiej Nowenny*, „Notificazione e Curia Metropolitana Cracoviensi” 1963, nr 7-8, s. 207-210.

Wokół teczek bezpieki. Zagadnienia metodologiczno-źródłoznawcze, red. F. Musiał, Kraków 2008.

Wysocki J.W., *Osaczenie Prymasa. Kardynał Stefan Wyszyński jako „podopieczny” aparatu bezpieczeństwa w latach 1953-1956*, Warszawa 2002.

Wyszyński S., *Kościół. Naród. Ojczyzna*, Bydgoszcz 1992.

Żaryn J., „Księża-patrioci” – geneza powstawania formacji duchownych katolickich, w: *Polska 1944/45–1989. Studia i materiały*, t. I, Warszawa 1995.

J. Żurek, *Kościelny październik ’56*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2006, nr 10(69), s. 69-82.

Strony internetowe

<http://www.andrychow.bielsko.opoka.org.pl/?akriacja=histo>

<http://inwentarz.ipn.gov.pl/slownik?znak=T#219>

<http://www.parafia-lachowice.pl/historia/inniecikawe/965-kronika.html?showall=&start=22>

SUMMARY

Surveillance and communist repression of the Church in Wadowice based on selected documents of the Security Service of 1961

The article contains edited two documents produced by the security authorities of the People’s Republic of Poland in 1961. They deal with matters connected with the Catholic Church in the Wadowice area. These documents were mainly based on secret collaborators and denunciations. The main issues of both documents are the issues dealt with in the Deccan Congregations and the participation of individual clergy. The congregations discussed issues of catechesis, priests’ participation in movements and secular societies under the supervision of communists, participation of clergy in the elections to the PRL and national councils. The documents contain information about the clergy being dealt with by the Communist political police, as well as the repressions and sanctions they apply to them. Both documents complement each other and cover the same issues and topics, so it’s worth editing and discussing them together.

Keywords: Catholic Church, Wadowice, Security Service, 1961, archival documents, surveillance, repression, editing of documents.